

# Život žáků středních škol v domově mládeže

Bc. Sabrina Fröhlichová

---

Bakalářská práce  
2020



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Sabrina Fröhlichová  
Osobní číslo: H17596  
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice  
Studijní obor: Sociální pedagogika  
Forma studia: Prezenční  
Téma práce: Život žáků středních škol v domově mládeže

### Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti domova mládeže, adolescence a emočních aspektů odloučení od rodiny.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

---

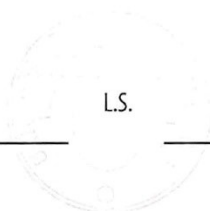
Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

**Seznam doporučené literatury:**

- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-731-5004-2.
- KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-731-5125-1.
- KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada), 2011. ISBN 978-80-247-3474-3.
- MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. Vyd. 2., upr. a dopl. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-93-8.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**  
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**  
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**



---

**Mgr. Libor Marek, Ph.D.**  
děkan

**doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**  
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

---

## PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.4.2020

.....

*1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:*

*(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.*

*(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

*(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

*2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

*(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

*3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

*(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

*3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

*(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

*(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

## **ABSTRAKT**

Tato bakalářská práce se zabývá primárně životem žáků v domově mládeže, emočním vnímáním těchto žáků, soužitím a také výchovným působením vychovatelů na dospívající generaci žáků ubytovaných v domovech mládeže. V teoretické části jsou analyzovány pojmy související s danou problematikou. Pozornost věnuje i problémům či zátěžím středoškolské mládeže.

V praktické části této práce zjišťujeme, jak žáci ubytováni v domovech mládeže vnímají prvotní odloučení od rodiny, novou sociální roli a také tamní prostředí domova mládeže. Mapujeme jejich svět v domově, jejich pocity, dovednosti, které museli prokázat, aby zvládli samostatně řešit vznikající problémy. Zaměřujeme se také na vzájemné vztahy mezi sebou navzájem či vychovateli a na oblast zaměřující se na čas, který žáci věnují přípravě do školy, což bylo i cílem kvantitativního výzkumu.

Klíčová slova: domov mládeže, adolescence, rodina, školní prostředí, žáci, spolubydlíci, vychovatel, kvantitativní výzkum, dotazník

## **ABSTRACT**

This bachelor thesis is primarily concerned with the life of pupils in boarding house, emotional perception of those pupils, and coexistence in boarding house. This thesis is also concerned with the behavioural influence of educators on youth accommodated in boarding houses. Terminology associated with this issue is analysed in the theoretical part. Therefore, the theoretical part includes information about problems or encumbrances related to youth.

The practical part is focused on the perception of how pupils, accommodated in boarding house, dealing with primary detachment from family. The practical part is focused on the perception of a new social role and the local environment of the boarding house. This part surveys boarding house, pupils' feelings, skills, which had to be proven to resolve arising issues. This bachelor thesis is focused on pupils' relationships among them and educators, and on the time dedicated to school's preparation. Relationships in boarding house and survey of time are the aim of the quantitative research of this bachelor thesis.

Keywords: boarding house, youth, family, school environment, pupils, roommates, educator, quantitative research, questionnaire.

Touto formou bych chtěla poděkovat všem mým vyučujícím za poskytnutí cenných informací a také za umožnění a zvládnutí bakalářského studia. Ráda bych poděkovala obzvláště panu doc. Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D., za ochotu, pomoc a vedení mé bakalářské práce. Děkuji za připomínky, rady a podněty.

Také bych chtěla poděkovat celé své rodině, převážně mamince, za podporu při celém studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

# OBSAH

|   |           |
|---|-----------|
| ÚVOD.....   | 9         |
| <b>I TEORETICKÁ ČÁST.....</b>   | <b>11</b> |
| <b>1 KONCEPTUALIZACE PROSTŘEDÍ DOMOVA MLÁDEŽE.....</b>                        | <b>12</b> |
| 1.1 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA.....  | 12        |
| 1.2 ŠKOLSKÁ UBYTOVACÍ A VÝCHOVNÁ ZARÍZENÍ.....                                | 13        |
| 1.2.1 Internáty.....  | 14        |
| 1.3 DOMOVY MLÁDEŽE.....   | 14        |
| 1.3.1 Vnitřní řád DM.....   | 15        |
| 1.3.2 Výchovně vzdělávací činnost v DM.....                                   | 17        |
| 1.3.3 Vychovatel v DM.....  | 17        |
| 1.3.3.1 Práce vychovatele v DM.....   | 18        |
| 1.3.4 Žák v DM.....   | 18        |
| 1.3.4.1 Proces adaptace žáků v DM.....  | 19        |
| <b>2 ADOLESCENCE.....</b>   | <b>20</b> |
| 2.1 VYMEZENÍ ADOLESCENČNÍHO OBDOBÍ.....                                       | 20        |
| 2.2 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA U DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽE.....                             | 21        |
| 2.2.1 Vývojové problémy adolescentů v dnešní společnosti.....                 | 22        |
| 2.2.2 Vliv vrstevnické skupiny v rámci procesu socializace dospívajících..... | 23        |
| 2.3 POSTAVENÍ ADOLESCENTŮ V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI.....                         | 24        |
| <b>3 ZÁTĚŽE A PROBLÉMY STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE.....</b>                         | <b>26</b> |
| 3.1 DEFINICE STANDARDNÍCH ZÁTĚŽÍ A PROBLÉMŮ.....                              | 26        |
| 3.2 KONCEPTUALIZACE ŽIVOTNÍCH PROBLÉMŮ U STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE.....           | 28        |
| 3.3 NEJČASTĚJŠÍ PROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ ČI STUDENTŮ V DM.....                 | 30        |
| 3.4 POMOC PŘI ZVLÁDÁNÍ ŽIVOTNÍCH ZÁTĚŽÍ A PROBLÉMŮ.....                       | 31        |
| 3.4.1 Styly ovládnutí těžkostí.....   | 32        |
| <b>II PRAKTICKÁ ČÁST.....</b>   | <b>33</b> |
| <b>4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....</b>   | <b>34</b> |
| 4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A OTÁZKY.....  | 34        |
| 4.2 CÍLE VÝZKUMU.....   | 35        |
| 4.3 METODA SBĚRU DAT.....   | 36        |
| 4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....  | 37        |
| 4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....  | 38        |
| <b>5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....</b>                                     | <b>40</b> |



|          |  |           |
|----------|--|-----------|
| 5.1      | OBLAST Č. 1 – VZTAHY S RODINOU ČI PŘÁTELI Z MÍSTA BYDLIŠTĚ ..... | 40        |
| 5.2      | OBLAST Č. 2 – DM .....   | 44        |
| 5.3      | OBLAST Č. 3 – VZTAH ŽÁKA S VYCHOVATELI .....                     | 46        |
| 5.4      | OBLAST Č. 4 – VZTAH ŽÁKA S VRSTEVNÍKY.....                       | 47        |
| 5.5      | OBLAST Č. 5 – PŘÍPRAVA DO ŠKOLY .....                            | 48        |
| <b>6</b> | <b>DISKUZE .....</b>   | <b>50</b> |
|          | <b>ZÁVĚR .....</b>   | <b>56</b> |
|          | <b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>                            | <b>58</b> |
|          | INTERNETOVÉ ZDROJE .....   | 60        |
|          | <b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....</b>                   | <b>61</b> |
|          | <b>SEZNAM GRAFŮ .....</b>  | <b>62</b> |
|          | <b>SEZNAM TABULEK.....</b>                                       | <b>63</b> |
|          | <b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>  | <b>64</b> |

## ÚVOD

Bakalářská práce s názvem: Život žáků středních škol v domově mládeže se zabývá názory, pocity či zkušenostmi žáků v momentě, kdy se ocitli v prostorách domova mládeže závislí sami na sobě, bez pomoci rodičů. Člověk se stále s odkazem na dětství pohybuje v algoritmech chování, které si osvojil v dětství. Z tohoto pohledu se v této práci pracuje i s nároky dnešní doby na digitalizaci, kritické myšlení, empatii či potřebou zpětné vazby mladé generace. Hlavním motivem k napsání této bakalářské práce je především snaha o lepší pochopení současné mládeže, zmapování této opomíjené oblasti a také vytvoření platformy pro zlepšení práce vychovatelů. Primárním cílem této práce je zjistit a zmapovat oblast DM, zátěže či problémy žáků, žijících v prostorách DM. Také odkrýt a zjistit názory, postoje či pocity těchto a také, jak tito žáci zvládají svou novou roli.

Hlavním cílem teoretické části této práce je předložit ucelený pohled na problematiku středoškolských žáků, nacházejících se v prostředí DM, ale také faktory, jež je ovlivňují. V této části se převážně opíráme o publikace zaměřující se na prostředí domova mládeže či na období adolescence, jejím vymezením či specifiky. Nelze opomenout ani zátěže a problémové situace, se kterými se žáci každodenně setkávají.

V empirické části se zaměříme na stanovený výzkumný problém a dílčí oblasti, ovlivňující život žáků v prostorách DM. Výzkumný vzorek této práce tvoří skupiny žáků žijících v domově mládeže na různých místech republiky a mající různé profesní zaměření. Je důležité si na začátku praktické části stanovit výzkumné cíle, z nichž vycházejí i výzkumné otázky. Ke zjištění výsledků má primárně dopomoci výzkum formou dotazníku. Získaná data budeme analyzovat dle jednotlivých výzkumných otázek. Důraz je kladen na pět základních oblastí: a to na adaptaci žáků na nové prostředí domova mládeže, na vyrovnání s odloučením od své rodiny či přátel, poté také na vzájemné vztahy mezi spolubydlíci či vychovateli a poslední oblast se zabývá přípravou žáků do školy či na vyučování. V poslední kapitole praktické části budou uvedeny výsledky výzkumu a následně doporučení pro uplatnění těchto výsledků v praxi.

Celkově synonymem dnešní doby je rozmanitost. Existují zařízení jdoucí s dobou, a naproti tomu i zařízení rigidní. Dnes, více než kdy jindy, jsou tato školská zařízení i místem pro žáky s komplikovaným rodinným zázemím či poruchami chování a učení. Těžko se v těchto kolektivních zařízeních s pevným řádem kloubí tolik vyzdvihovaný „individualismus jedince“,

jenž je sám o sobě obdivuhodným, ale dnešní teenageři jej spíše účelově vnímají jako konglomerát maximalizace práv a minimalizace povinností.

Většina odborníků vnitřně cítí, jaké domovy mládeže by měly být a v čem spočívají ony reformace. Ve výstupu svého výzkumu také vše sumarizují. Domov mládeže v dnešní době povzbuzuje žáky v nalézání neotřelých řešení, oceňuje kreativitu, respektuje individualitu a vytváří prostředí pro svébytný rozvoj každého jedince. Doprovází žáky k jejich vlastnímu nalézání radosti z nepřeborného množství cest, které jim současný svět nabízí. Skrze prožívání této různorodosti v žácích podporuje toleranci, rozvíjí sociální zodpovědnost a vede je k aktivnímu podílení se na událostech, obklopující je v bezprostředním okolí i z globálního pohledu. Domov mládeže má svoji práci dotvářet image školy a cestu, kterou si škola vytyčila ve svém vzdělávacím programu. Sdílením každodenních radostí a starostí mezi studenty má být vytvářena jistá soudržnost založená na vzájemném respektu, důvěře či pomoci.

Věříme, že tato práce odhalí možné souvislosti a získáme nové poznatky zaměřující se na oblast středoškolských žáků v domovech mládeže.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 KONCEPTUALIZACE PROSTŘEDÍ DOMOVA MLÁDEŽE

V následující kapitole bude analyzována problematika domova mládeže (dále jen DM). Nejprve zde bude zmíněna legislativa, související v problematikou DM. Následně zde budou zmíněna školská a ubytovací zařízení, do níž patří i DM či internáty. Tyto dva pojmy zde budou definovány a bude i uveden rozdíl mezi těmito dvěma zařízeními. Významnou podkapitolu tvoří DM. Zde budou DM konkrétněji rozebrány, bude zde uveden i pojem vychovatel či žák v DM.

### 1.1 Legislativní úprava

Existence, samotný chod či různé změny jsou řízeny legislativní úpravou. Základem, ze kterého vychází, je tzv. Školský zákon. Dle tohoto zákona je školská soustava tvořena školami a také školskými zařízeními. Primárním úkolem školských zařízení je poskytovat služby a vzdělávání doplňující a napomáhající ke vzdělávání ve školách. Některá zařízení poskytují zároveň i ústavní nebo ochrannou výchovu či preventivně výchovnou péči. Činnosti, jež tato zařízení provádějí, se nazývají školskými službami. Školská zařízení se dle druhu dělí na:

- zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků
- školská poradenská zařízení
- výchovná zařízení a ubytovací zařízení
- školská zařízení pro zájmové vzdělávání
- zařízení školního stravování
- školská účelová zařízení

Domov mládeže se také zařazuje mezi tzv. školská výchovná a ubytovací zařízení. Tato zařízení zajišťují dětem, žákům či studentům dle účelu:

- vzdělávání, v době volného času mimo vyučování sportovní a jiné zájmové aktivity
- celodenní výchovu, ubytování, stravu
- ve speciálních případech také zotavovací pobyty pro děti a žáky ve zdravotně příznivém prostředí, aniž by byl přerušen proces vzdělávání

(Zákon č. 561/2004 Sb., 2004)

Hlavním účelem DM je poskytování ubytování žákům středních a vyšších odborných škol. Pedagogičtí pracovníci působící v domově mládeže navazují svým výchovně vzdělávacím

působením na činnost pedagogů příslušných středních či vyšších odborných škol. DM mládeže poskytuje ubytovaným žákům také možnost pravidelného stravování. Základní jednotkou výchovně vzdělávací činnosti v domově se nazývá výchovná skupina, o kterou se stará jeden vychovatel. (Vyhláška č. 180/2005 Sb., 2005)

Dle vyhlášky MŠMT č. 180/2005 Sb. (Vyhláška č. 180/2005 Sb., 2005) úplného znění ke dni 1. 9. 2017 je nejnižší počet studentů v dané skupině 40 a nejvyšší počet studentů 50. Žáci jsou v pokojích ubytovávaní odděleně dle pohlaví a popřípadě i věku.

## 1.2 Školská ubytovací a výchovná zařízení

Do této oblasti lze zařadit zařízení jako:

- **Domovy mládeže** – tato zařízení poskytují žákům ubytování, stravování a také kvalifikované výchovné působení pro žáky středních škol s různým profesním zaměřením. V DM by se žáci měli především připravovat na vyučování ve škole, ale mohou zde plnohodnotně využít svůj volný čas.
- **Internáty** – tato zařízení jsou primárně určeny pro žáky se zdravotním postižením, jenž navazují na činnost škol se speciálním vzdělávacím programem.
- **Školy v přírodě** – jedná se o zařízení, které poskytuje ozdravné a rekreační pobyty pro žáky s vlastním pedagogickým personálem.

(Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Tato zařízení mají řadu funkcí a také cílů, která by se měla uskutečňovat, a umožňovat tímto uspokojování potřeb a požadavků společnosti. Dle Krause (2008) jsou funkce výchovných zařízení:

- socializační
- výchovná
- pečovatelská
- poradenská
- rekreační či relaxační

Procesy probíhající uvnitř výchovných zařízení mají převážně charakter kooperace či adaptace, nebo také opačný, což mohou být konkurence, rivalita či následně vyvolané konflikty. Zmíněné procesy probíhají na různých úrovních, přičemž nejfrekventovanější je rovina žák – vychovatel. Tento vztah je ohrožen přílišnou emocionalitou. Pro žáky po příchodu do

nového prostředí je novým zásadním procesem adaptace. Každý žák se vypořádává s tímto procesem individuálně. Pro některé jedince se může jednat i o dlouhodobý proces a někdy i náročný, jelikož ne každý je extrovertním typem.

Další rovinou jsou vztahy mezi žáky navzájem. Jedná se především o vzájemné fungování ve výchovných skupinách. Vychovatelé či učitelé se jejich problémy převážně nezabývají a jejich diagnóze nevěnují příliš pozornosti. S tímto je i spojen následný vztah či postoj k žákům, který si utváří. Jestliže neznají klima ve své skupině, poté se jim bude velmi těžko utvářet individuální přístup.

(Kraus, Poláčková, 2001)

### 1.2.1 Internáty

V dnešní době je DM často nazýván jako internát, jelikož v těchto dvou pojmech lidé neshledávají žádný rozdíl. Pojem internát tedy znamená oficiální označení školského výchovného zařízení. Jeho funkce i charakter je totožná s DM, liší se pouze jeho cílovou skupinou. Touto cílovou skupinou zmíněného zařízení jsou děti a žáci škol samostatně zřízených pro děti a žáky se zdravotním postižením a také pro děti přípravného stupně základní školy. Podobně jako v DM je těmto dětem či žákům poskytováno speciální ubytování, stravování či výchovně vzdělávací činnost. (Vyhláška č. 180/2005 Sb., 2005)

Dle autorů pedagogického slovníku se jedná o výchovné zařízení pro žáky základních, středních či speciálních škol, kterým se poskytuje ubytování a strava. (Průcha, Walterová, Mareš, 2013)

Internát se následně dělí na skupiny. Ke každé skupině je přidělen jeden vychovatel, poskytující nezbytnou speciálně pedagogickou podporu. Počet dětí či žáků v daných skupinách je shodný s počtem dětí a žáků ve školní třídě, jež byly samostatně zřízené pro tuto cílovou skupinu. Děti či žáci jsou v tomto zařízení ubytováni dle pohlaví a do jednotlivých skupin se zařazují odděleně dle tříd. Internát může ubytovaným zajistit i léčebně preventivní či rehabilitační péči. (Vyhláška č. 180/2005 Sb., 2005)

### 1.3 Domovy mládeže

Definice domova mládeže může být celá řada. Dle autorů Pedagogického slovníku (2013) se jedná o školské ubytovací zařízení, sloužící převážně žákům a zajišťuje jim výchovu, ubytování a také stravu. Jedná se o zařízení, které může fungovat samostatně nebo jako součást

školy. Je určeno pro studenty středních škol, konzervatorií a VOŠ, kteří nemohou každodenně dojíždět do školy. (Průcha, Walterová, Mareš, 2013)

Primárním účelem domova mládeže je poskytování žákům středních škol či studentům vyšších odborných škol ubytování, výchovně vzdělávací činnost související s výchovně vzdělávací činností středních škol a vyšších odborných škol a poskytuje těmto žákům i školní stravování. Ve speciálním případě může být do domova mládeže umístěn i žák druhého stupně základní školy. DM vede žáky či studenty k plnohodnotnému využití jejich volného času prostřednictvím zájmových činností. (Vyhláška č. 180/2005 Sb., 2005)

Při výběru zájemců o ubytování v DM se bere ohled primárně na vzdálenost místa jejich bydliště, dopravní obslužnost z místa jejich bydliště a také na jejich sociální poměry či zdravotní stav. O následném umístění zájemce do DM rozhoduje ředitel domova na základě podané přihlášky zákonným zástupcem nezletilého žáka, zletilým studentem či studentem samostatným, podávající přihlášku do DM na každý školní rok. Termín pro podání přihlášky do DM je stanoven ředitelem domova mládeže a on sám o tomto termínu informuje jedince, podávající přihlášku. Tento termín je zveřejněn i způsobem umožňujícím dálkový přístup. Následně ředitel DM písemně sdělí vyrozumění o umístění, či neumístění zákonného zástupce, zletilého studenta či studenta. (Vyhláška č. 180/2005 Sb., 2005)

### 1.3.1 Vnitřní řád DM

Interní řád domova mládeže vymezuje striktní práva a povinnosti, které by měl žák respektovat a také uplatňovat. Mezi práva ubytovaných se dle Pávkové (2002) může zařadit:

- užívání uděleného pokoje či prostor domova a také jeho zařízení
- participovat na organizaci života a také na akcích pořádaných DM či jeho žákovskou samosprávu
- užívání účelných hygienických prostředků
- mají nárok požadovat účelné vybavení jejich uděleného pokoje a pravidelnou výměnu ložního prádla jednou za 14 dní
- žáci mají právo předkládat řediteli DM, vychovateli či žákovské samosprávě své podmínky ohledně provozu či fungování DM
- mají právo na odjezd k rodičům, s tím, že se odjezd zapisuje do odjezdové knihy, podpisující rodiče



- žáci či studenti mají právo odjíždět domů či kamkoliv jinam, s předběžným souhlasem rodičů
- žádat o vycházky svého skupinového vychovatele kterýkoliv den v týdnu
- má nárok být volen do žákovské samosprávy

S každým právem je spojená také určitá povinnost. K primárním povinnostem ubytovaných žáků dle Malacha (2010) lze zařadit:

- dodržování vnitřního řádu DM
- pečlivou přípravu na vyučování
- udržování čistoty a pořádku, jak ve svých osobních věcech, tak i v prostředí DM
- dodržování pravidel bezpečnosti a také ochrany zdraví
- dodržování pravidel slušného a ohleduplného chování
- dodržování včasného příchodu do DM v adekvátním stavu

V prostředí domova mládeže je výslovně zakázáno poškozování zařízení a majetku DM, následně také užívání alkoholu či jiných omamných a zdraví škodlivých látek a hrát hazardní hry. (Pávková, 2002, Malach, 2010)

Pro silnější funkci vnitřního či interního řádu slouží **výchovná opatření**:

- věcný dar
- jestliže bude žák či student respektovat a naplňovat vnitřní řád, může být odměněn např. pochvalou vychovatele či ředitele nebo také pochvalným dopisem ředitele DM, který bude následně poslán rodičům
- Jakmile žák či student bude tento řád porušovat, pak může obdržet napomenutí vyslovené vychovatelem, od ředitele DM pak důtku, podmíněné ukončení ubytování s určenou zkušební dobou nebo ukončení ubytování v DM. Ukončení ubytování žáka či studenta v DM se projednává i se žákovskou samosprávou.

(Pávková, 2002)

Ubytování žáci mají stanovený denní režim, jenž stanovuje harmonogram činností. Tyto stanovené činnosti zajišťují plnění daných funkcí DM. Jedná se především o stanovení podmínek pro výchovu a vzdělávání ubytovaných žáků pro jejich odpočinek a stravu. „*Obvykle je stanoven budiček, doba osobní hygieny, oběda, večeře, studijního klidu, zájmových aktivit a večerky*“. (Malach, 2010, s. 95) Jestliže jsou ubytovaní žáci studenty vyšších odborných škol, poté je jim denní režim upraven přiměřeně k jejich věku. (Malach, 2010)

### 1.3.2 Výchovně vzdělávací činnost v DM

Prostřednictvím tohoto procesu by měli žáci DM plnit i jisté povinnosti. Žáci přechází ze svého rodinného prostředí do nového sociálního prostředí vrstevnických skupin DM. S těmito skupinkami se stýkají v prostorách domova mládeže, ve svém volném čase, ale také ve škole. I tyto faktory, na ně působící, kladou na jejich psychický stav jisté nároky. Žáci či studenti si musí osvojit nové studijní návyky, podřídit se novému dennímu režimu, budovat a pilovat nové vztahy s vrstevníky či vychovateli. (Pávková, 2008)

Výchovně vzdělávací činnost v prostorách domova mládeže je zaměřena na následující úkoly:

- žáci se mají adaptovat v novém prostředí
- osvojit si nové studijní návyky s větší mírou samostatnosti
- podřídit se a zvyknout si na nový denní režim
- budovat nové sociální vztahy s vrstevníky
- žáci či studenti by měli aktivně využívat volný čas, rozvíjet své zájmy i druhých ubytovaných a zaměřit se na rozvoj jejich individuální seberealizací
- zapojit se do činností samosprávných orgánů DM
- zapojit se do zájmových aktivit, nabízející jiné subjekty, např. sportovní, kulturní, jazykové, taneční či umělecká zařízení

(Pávková, 2002)

### 1.3.3 Vychovatel v DM

*„Vychovatel neboli pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 347)

Pro výkon funkce pedagogického pracovníka jsou nosné určité předpoklady. Jedná se o způsobilost k právním úkonům, odbornou kvalifikaci, bezúhonnost či zdravotní způsobilost. Tuto profesi by měl vykonávat jedinec, jenž má náležité vědomosti, požadované sociální kompetence a také vysokoškolské vzdělání. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Dle zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (2004) je vychovatelem pedagogický pracovník, splňující kvalifikaci pro výkon své funkce prostřednictvím dosažení příslušného vzdělání středoškolského, vysokoškolského, vyššího

odborného či vhodným programem celoživotního vzdělávání uskutečněný příslušnou vysokou školou.

### 1.3.3.1 Práce vychovatele v DM

„*Vychovatelé DM mají stanovenou přímou výchovnou práci v rozsahu 30-32 hodin týdně.*“ (Pávková, 2002, s. 96) Tato přímá činnost zahrnuje vedení dané skupinky žáků, participovat na přípravě s žáky na vyučování, organizovat činnost žáků či studentů, provádět pedagogickou činnost na akcích pořádaných DM, provádět nábor či vedení zájmových činností, pracovat se žákovskou samosprávou a kontrolovat pořádek, osobní věci žáků a také hygienu. Mezi nepřímou výchovnou práci patří zejména příprava na výchovnou činnost, tvoření a plánování výchovných plánů, vést pedagogickou korespondenci a účastnit se na pedagogických poradách. (Pávková, 2002)

Dle Pávkové (2008) je primárním úkolem vychovatele plnit svou funkci pedagoga, rodiče, rádce či staršího kamaráda. Mezi jeho vlastnosti, uplatňující pro tuto práci, patří např. přirozená autorita, míra empatie, důslednost kladená na každého jednotlivce zvlášť, ale i na sebe. Pro vychovatele je klíčové navázat neformální vztah s žákem a být schopen s ním vést i rozhovor na neformální úrovni o případných problémech či strastech jedince. Sám vychovatel plní i roli rádce, vedoucího či iniciátora při volbě žáků či studentů zájmových aktivit. Tato role se uplatňuje převážně v současné době, kdy se dospívající mládež odklání od organizované činnosti či zájmových aktivit. (Pávková, 2008)

Za dobrého vychovatele se může považovat ten, jež podněcuje své svěřence k plnému rozvíjení jejich vlastních tvůrčích sil a schopností. Dospívající jedinec by se měl zaučít samostatnému jednání, měl by jednat odpovědně sám za sebe bez jakékoliv pomoci vychovatele. Vychovatelé i žáci či studenti mají právo na chybu a také na opravu těchto chyb. Výchovný proces je založen na vzájemné důvěře mezi vychovatelem a jejich svěřenci. (Blížkovský, 1992)

### 1.3.4 Žák v DM

Autoři Pedagogického slovníku (2013) definují pojem **žák** dvěma způsoby:

- Jedná se o jisté označení člověka, nacházející se v roli vyučovaného subjektu, bez ohledu na jeho věk. Žákem tedy může být dítě, adolescent nebo dospělý jedinec.
- Druhá definice hovoří o žákovi jako o dítěti, navštěvující základní či střední školu.

(Průcha, Walterová, Mareš, 2013)

**Žákovská samospráva** má významné postavení v rámci demokracii k výchově na DM. Být volen do této samosprávy může každý ubytovaný na DM, jelikož to patří mezi jejich základní práva. Tento orgán DM je iniciativním a také poradním orgánem vedení DM. V rámci žákovské samosprávy plní její členové řadu úkolů, jedná se např. o vyjádření a podávání různých návrhů či změn k činnostem DM, ke stravování a může se podílet na hodnocení pořádku v DM. S touto samosprávou pravidelně spolupracuje ředitel DM nebo vedením pověřený vedoucí vychovatel. Ten s tímto orgánem řeší a projednává ukončení ubytování žáků, kteří porušili vnitřní řád DM. Mezi jejich kompetence spadá i organizování různých soutěží, samozřejmě s povolením ředitele DM či vedoucího vychovatele. Tyto soutěže mohou navazovat na učivo probírané ve škole. (Pávková, 2002)

#### *1.3.4.1 Proces adaptace žáků v DM*

Proces adaptace je jistá schopnost jedince přizpůsobit se novému prostředí. Jedinec se buď novému okolí přizpůsobí, nebo si ho upraví dle svých možností či ho změní dle vlastního způsobu života. (Křivohlavý, 2003) Významné vlivy působící na proces adaptace jsou zejména životní události, každodenní problémy, se kterými se jedinec potýká a v neposlední řadě radosti nebo sociální opora. (Paulík, 2017)

Vychovatel patří mezi první osobu, se kterou se žák či student setkává. Následně mezi nimi vzniká vztah, kdy žák či student přijímá vychovatele a ten se následně stává jeho poradcem či starším kamarádem, pokud se vychovateli podaří žáka zaujmout. Následně na DM vznikají nové vztahy s dalšími jedinci. Disponují především vztahy s vrstevníky či vztahy vychovatele k dalším jedincům a kolegům. V adaptačním procesu je velmi důležitá možnost žáků podílet se na plánování jejich aktivit a také participovat na svém výchovném procesu. Žáci či studenti se nacházejí v novém prostředí, a proto by měli převzít odpovědnost za své činy a jednání a být součástí nové výchovné skupiny. (Pávková, 2008)

## 2 ADOLESCENCE

Adolescence neboli dospívání je velmi důležitým a zajímavým obdobím života. Někteří jedinci toto období považují za jistý nový začátek či start, kdy mohou moct začít žít naplno. Dospívající jedinec si i kvalitněji začíná uvědomovat řadu věcí. Uvědomuje si, jak intenzivně prožívá, jak myslí či jak i komunikuje s ostatními v jeho okolí, jak je schopen emocionálně prožívat a jaké má potřeby a tužby. Z časové perspektivy si je vědom své vlastní existence a začíná se zabývat otázkou budoucnosti. Zabývá se otázkami života a jejich odpověďmi na ně a snaží se nalézt smysl života. „*Důležité události, pocity a zkušenosti z období dospívání již obvykle nikdy nezapomene a nese si je v mysli a pocitech celý život.*“ (Macek, 2003, s. 7)

### 2.1 Vymezení adolescentního období

Termínem adolescence je označováno věkové období dospívání. Dle autorů Pedagogického slovníku (2013) se v tuzemské literatuře setkáváme se čtyřmi pojetími tohoto pojmu:

- **Tradiční pedagogicko-psychologické pojetí** – vychází převážně ze starších výzkumů a toto pojetí vymezuje adolescenci jako období mezi skončením pubescence a nástupem rané dospělosti (mezi 14. a 20. rokem věku).
- **Anglosaské pojetí** – které se prosazuje i v současné době. Toto pojetí vypouští pubertu a vymezuje ranou adolescenci (10-13 let), střední adolescenci (14-16 let) a pozdní adolescenci (17-20 let). Věkové rozlišení nemusí být zcela přesné u všech jedinců (u dívek nastupují změny poměrně dříve než u chlapců).
- **Pediatrický přístup** – užívá rozsáhlejší označení adolescence pro celé věkové období dospívání. Pojem puberta užívá převážně pro označení hormonálně podmíněného procesu fyzického a růstového zrání.
- **Pedagogické a sociologické pojetí** – dospívající jedinci se označují i pojmem mládež.

(Průcha, Walterová, Mareš, 2013)

Pojem adolescence již byl použit v 15. století a je odvozen z latinského slovesa adolescere – což znamená v českém překladu dorůstat, dospívat či mohutnět. Období dospívání je věkově vymezeno od 15 let, většinou do 20 až 22 let. Začátkem tohoto období je spojován s plnou reprodukční zralostí, kdy v průběhu tohoto procesu končí tělesný růst. Důležitými kritérii se

nyňi stávají kritéria psychologická i sociologická a pedagogická. Jedná se tedy o období mezi dětstvím a dospělostí. (Macek, 2003)

## 2.2 Vývojová specifika u dospívající mládeže

Období adolescence je významnou fází každého jedince, při níž se rozvíjí a dotváří identita. Tento proces se projevuje experimentací s novými alternativami, nově vznikajícím sebepojetím i představ o vlastní osobnosti. Všechny tyto prvky celkového procesu poskytují souhrnnou odpověď na otázku „kdo jsem?“ Koncepce vlastní identity lze chápat jako klíčovou proměnnou osobnostního vývoje jedince. Každý jedinec si v tomto období volí svou oblast vlastní identity a s touto volbou se následně identifikuje. (Vágnerová, 2012)

Na hledání vlastní identity má podstatný vliv i sexuální výchova. Na jedince působí jistě makrosociální vlivy, jenž ovlivňují změnu postojů k sexualitě, ale také meziosobní či skupinové vztahy. Vliv na ego jedince mají i atraktivnost, tělesnost, schopnost uspět či zapůsobit. Sexuální vztah je významný pro jedince, jelikož poskytne pohled na postavení jedince mezi vrstevníky a také s uvědoměním si sám/sama sebe. (Havlík a Kořa, 2002)

Pro rozvoj rodové identity je podstatné vymezení ženské a mužské role. Tyto role souvisejí s pohlavním dozráváním a jeho významem pro společnost. V rámci společnosti existují jistá očekávání mužské či ženské role, kterým se jedinci přizpůsobují. Ženská role má řadu omezení a je považována za méně imponující. Od dívek se obecně očekává daleko větší odpovědnost, konformita než od mužů. Role muže je mnohem svobodnější a nezávislejší. Dospívající si začínají v tomto období uvědomovat rozdíly v sebepojetí a pokouší se je sjednotit. Jsou schopni zpracovat jisté nejasnosti do celkového pojetí sebe sama. Výsledkem tohoto snažení bývá často přesvědčení o vlastní komplikovanosti. Z těchto nejasností jedinci vyplývá odpověď na otázku, kým vlastně jsou. Významnou součástí sebepojetí je i vztah k sobě samému. Aspektem je sebeúcta, jenž je v tomto období mnohem více zranitelnější než v jiných. (Vágnerová, 2012) Odlišnost rodové role se projevuje i změnou chování k primární sociální skupině, kterou je rodina. (Macek, 2003)

V tomto období se mění i kognitivní či emoční vývoj jedince. Již studie z 60. let 20. století prokazují, že inteligence se vyvíjí po celou dobu dospívání. Dospívající jedinec je schopen myšlenkových kombinací či procesů. Jedná se především o práci s pojmy, problémy, vytváření řešení problémů či domněnek a aplikaci logických operací. Nový způsob myšlení má následky pro celkový postoj jedince k celému světu, a především k ostatním lidem.

Dospívajícímu to povoluje pohlížet na sebe, svůj život, myšlenky či názory zvnějšku, kriticky je posuzovat či analyzovat.

I změna emočního vývoje patří k běžným typickým změnám tohoto období. Dochází zde k uvolnění přílišné vazby s rodiči a dítěte, ale také k navazování vztahů s vrstevníky obojího pohlaví. V těchto vztazích jedinec získává jiný pohled na své názory, zkušenosti, ale i zkušenosti v partnerských vztazích, jež jsou důležité pro budoucí partnerský život. Nově získané vztahy jedinci přinášejí pocit jistoty a poskytují dospívajícímu jedinci nové zkušenosti.

(Langmeier a Krejčířová, 2006)

Významným mezníkem v tomto období je získání profesního statusu jedince. V této fázi života dochází k prvnímu rozhodnutí o jeho vzdělání či kariéře na konci základní školy či po ukončení střední školy. Součástí tohoto rozhodnutí jsou i studijní výsledky, zájmy či rodina, která má značný vliv na dospívajícího jedince. (Havlík a Kořa, 2002)

### 2.2.1 Vývojové problémy adolescentů v dnešní společnosti

Součástí vývojových úkolů jsou i problémy, se kterými se mládež setkává každodenně. V tomto vývojovém období se jedinci setkávají s první konfrontací reality všedního dne, se svými představami či ideály. (Macek, 2003)

K základnímu problému může patřit i konflikt mezi vnímáním své role či statusu ve společnosti. Řada jedinců může být fyzicky zralými a na základě toho mohou vnímat i svou roli dospělého, ale jejich společenský status může být v řadě ohledů nízký. Mládež má svá základní práva a také povinnosti, která musí respektovat. Společností je stanovený jistý řád, jenž je neustále kontrolován. Problém dnešní doby spočívá v tom, že vychovatel neví, jak má s dospívajícím jedincem zacházet. Není stanovena přesná definice toho, jestli s ním zacházet jako s dítětem či jako s dospělým jedincem. Na základě toho vzniká jistý „mezistatus“ či „mezirole“, které může mnoho adolescentů vnímat jako nespravedlivé či omezující. Významné postavení má výchova a přizpůsobení výchovného přístupu tomuto období. Vychovatel by měl být schopen jedinci naslouchat, snažit se mu porozumět, pomoci, respektovat jeho silné či slabé stránky a podporovat ho v hledání jedincovy vlastní identity a plnění jeho životních cílů. (Langmeier a Krejčířová, 2006)

Dle Langmeiera a Krejčířové (2006, str. 164-165) existují 4 základní kategorie rozporů mladistvých:

- rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí

- mezi rolí a statusem
- mezi hodnotami mladé a starší generace
- a také rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti

### 2.2.2 Vliv vrstevnické skupiny v rámci procesu socializace dospívajících

Být součástí určité vrstevnické skupiny a budovat si vazby s přáteli patří mezi významné charakteristiky procesu dospívání. Tím, že se jedinec začlení do vrstevnické skupiny a nalezne nové přátele, tak mu to umožní nově se adaptovat na nové životní podmínky či vývojové úkoly. (Krejčová, 2011) Přátelství v tomto dospívajícím období má zcela jinou podobu než v období dětství. Mezi důležité prvky nově vzniklého přátelského vztahu patří úroveň důvěrnosti a intimity. V tomto období se přátelství orientuje především na společné myšlenky, naděje, sdílení přání i tajností a názorů. Může to být zapříčiněno vývojem kognitivních procesů. (Arnett, 2009)

Budování vrstevnických vztahů plní řadu funkcí. Arnett (2009) hodnotí funkce těchto vztahů jako přeměnu či plynulý přechod od semknutých vztahů se členy rodiny k intimním vztahům s budoucími partnery. Vztahy s rodinou či vrstevnickou skupinou jsou unikátní a velmi důležité pro celkový rozvoj jedince. Jedná se o jistý zdroj množství sociálního učení a také jako jistý zdroj hodnocení vlastní identity. Vztahy ve vrstevnické skupině poskytují vzájemnou výměnu názorů, vzorců chování či pocitů každého jedince ve skupině. Dávají dospívajícím šanci komunikovat a utvářet jisté formy mezilidské interakce. (Macek, 1999) Další velmi významnou funkcí vrstevnických skupin je funkce vzájemné podpory, přicházející v situacích krize, ale jedná se i o přirozenou součást jejich života. (Krejčová, 2011)

V časně a pozdní adolescenci se dospívající jedinci setkávají se silnou skupinovou konformitou. Konformitu ovlivňuje i počet jedinců v dané skupině, kdy vznikají různé party. Konformní chování roste, až když má skupinka sedm či osm členů. Toto chování se týká převážně vnějších znaků, může se jednat především o vzhled, chování, ale i sociální prestiž a pocit vlastní hodnoty. (Macek, 2003)

V období pozdní adolescence se silnější vazba na vrstevníky mění a upevňují se opět vazby s rodiči. V tomto období se vyvíjí pocit autonomie. Studie A. J. Fuligniho a kolegů z roku 2001 potvrdila teorie, že silná závislost jedince na vrstevnickou skupinu v období pozdní adolescence má negativní vliv na proces socializace daného jedince. Dospívající se snaží ze všech sil zalíbit vrstevnické skupině, vykazovali nejvyšší míru výchovných problémů a s tím



souvisí i zhoršení studijních výsledků. Na druhou stranu vrstevnické vztahy nemají negativní dopad na život dospívajících jedinců. Každý adolescent by se během tohoto procesu dospívání měl naučit budovat si vztahy, jež budou vyvážené či poskytující všem přiměřenou míru samostatnosti. (Krejčová, 2011)

U jedinců, kteří si během docházení na střední školu nenašli žádné přátele a byli trvale izolováni, je velmi významná podpora dospělých vychovatelů. Tito vychovatelé mohou uměle uspořádat a budovat sociální skupiny prostřednictvím školních tříd a podporovat tímto rozvoj všech členů. (Krejčová, 2011) Vrstevníci reprezentují pro dospívajícího jedince zdroj pozitivních a negativních emocí. (Arnett, 2009) Dospívající si v tomto období nalézají a budují svou vlastní identitu, snaží se nalézt jistou formu individuální ochrany ega a vytvářejí si postupně integritu. Mládež vyžaduje jistou míru podpory vrstevníků, rodičů i učitelů, ale v momentě, kdy mají pocit narušení jejich sebepojetí a identity, se dostanou do opozice nebo mají tendenci s okolím bojovat. (Erikson, 1971)

### 2.3 Postavení adolescentů v současné společnosti

Již v minulosti v 5. století př. n. l. významný filozof Sókratés tvrdil, že mládež je zvyklá na přílišný přepych, nemá úctu ke starším lidem a s radostí přezírá authority, které by měla respektovat. Dospívající jedinci jsou neodmyslitelnou součástí společnosti, v níž žijí. Je součástí určitého sociálního systému v té dané společnosti a ztělesňuje jistý vzdělanostní, produktivní či kvalifikační potenciál. Mládež má zásadní vliv na celkový další vývoj celé společnosti. (Kraus, 2006)

Dnešní dospívající jedinec se nachází v řadě náročných situací a má mnohem více možností trávení volného času. Má možnost se svobodně rozhodovat při výběru partnera, budoucího povolání, vzdělání a má daleko větší možnosti ovlivňovat a řídit svůj život než mládež v nedávné minulosti. Avšak doba, ve které se aktuálně nachází, je mnohem problematičtější než dříve. Proto se nazývá dobou prázdnoty a individualismu. Na prvním místě řady adolescentů i dospělých je zaměření na výkon, být lepší než ostatní a neustále být tím nejlepším a perfektním. Pokud to tak nebude, tak se může stát, že bude jedinec nahrazen někým, kdo disponuje všemi těmito vlastnostmi. Jedinci jsou zahlceni příliš velkým množstvím informací, se kterými musí být schopni pracovat, na úkor běžné komunikace má špatný vliv na rozvoj osobnosti jedince. V dnešní době na člověka útočí současně tolik vlivů jak nikdy dříve. (Němec, 2002)

Působením těchto faktorů či podnětů mizí zavedené životní jistoty a perspektivy. Nejistým prvkem se také stává postavení každého jedince v dané společnosti mladých jedinců. Jedním z klíčových faktorů této nejistoty může být i snaha hledat si zaměstnání po absolvování školní docházky. V dnešní době se jedná o často se objevující problém i u absolventů vysokých škol. (Grecmanová, 2003) Tlak na rozhodovací schopnosti mládeže je velmi silný. Všechny tyto zmíněné vlivy či faktory působí na osobnost jedince a mohou v něm vyvolat i negativní pocity nejistoty a neurčitosti. K náročným situacím či rozhodováním mládeže mohou napomoci také špatné rodinné vztahy a možná závažná ohrožení, kterým dospívající mládež čelí. Všechny úkoly, které musí mládež zvládat, jsou velmi náročné. (Němec, 2002)

### 3 ZÁTĚŽE A PROBLÉMY STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE

V následující kapitole budou podrobně analyzovány zátěže či životní problémy dospívajících jedinců. Budou zde uvedeny základní definice či vysvětlení pojmů k dané problematice. Následně zde budou představeny životní problémy středoškolské mládeže a nejčastější problémová chování. Závěrem zde budou uvedeny možnosti pomoci při zvládnání životních zátěží či problémů.

#### 3.1 Definice standardních zátěží a problémů

Zátěží či stresem se rozumí výsledek vzájemného vlivu dvou faktorů:

- soubor jistých podmínek a nároků kladené na jedince (nečekanost, neobvyklost, intenzita či trvání)
- je to dané také osobními vlastnostmi člověka zvládat nároky společnosti

(Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

V odborných literaturách se hovoří o dvou typech proměnných, mající zásadní vliv na průběh zvládnání zátěžových situací. První proměnnou jsou *moderátory zvládnání zátěže*. Jedná se o specifické osobnostní moderátory, kterými jsou např. věk, dosavadní životní zkušenosti, pohlaví, temperament, či stupeň socializace daného jedince. Druhou proměnnou jsou *mediátory zvládnání zátěží*. Sem patří např. kognitivní posouzení dané zátěže či míra pozornosti, věnující se zátěži. (Kraus, 2008)

Jedinec se každodenně dostává do situací, ve kterých se snaží dosáhnout stanovených cílů, uspokojit své potřeby, a přitom dosáhnout i svých zájmů. Objevují se i situace či překážky, jež během realizace svých cílů překonává. Tyto překážky vyžadují okamžité rozhodování, řešení problémových situací a vhodnou volbu strategií. Tyto situace, bránící jedinci k dosažení a uskutečňování svých cílů, se mohou dále dělit mezi:

- situace zátěžové
- situace problémové
- situace stresové
- náročné životní situace

(Řezáč, 1998)

Prožívání těchto náročných situací je pro každého jedince individuální a subjektivní. Každý jedinec překážky, bránící dosažení stanovených cílů, vnímá odlišně. Tyto překážky nemusí být vždy pouze záporné, jelikož mobilizují vnitřní síly a zvyšují výkonnost. Na druhou stranu jejich důsledkem mohou být také psychické poruchy. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995)

Dle Kebzy (1997) je klasifikace náročné životní situace z hlediska intenzity zátěže následující:

- **Zátěžové životní události** – jedná se především o stresory odlišných povah a intenzity. Tyto stresory mohou jedinci ublížit či poškodit jeho zdraví.
- **Chronické stresory** – tyto stresory dlouhodobě působí potíže a problémy, ovlivňující životní styl a také životní spokojenost jedince. Typickým příkladem jsou neúspěchy ve škole.
- **Drobné denní nepříjemnosti či mrzutosti** – jedná se o drobné každodenní zátěže, které negativně ovlivňují prožívání situací či událostí. Může se jednat např. o drobné nehody s přáteli.

Každodenní starosti či zátěže se mohou v člověku kumulovat, a tím ovlivňovat i zdravotní stav jedince. Jedná se o pozvolný, velmi nenápadný kumulativní účinek každodenních mrzutostí, jenž mají často významný dopad na životní události člověka. Problémem se vyznačují události či těžkosti, se kterými se dospívající mládež běžné setkává ve svém přirozeném prostředí. Jedná se také o starosti, jenž zažívají i dospělí jedinci sami se sebou. Může se jednat i o potíže s trávením volného času či ve vztahu ke společnosti či vlastní budoucnosti. (Kraus, 2008)

Jedinci se obvykle náročná situace či starost jeví jako:

- **Neléčitelná** – dospívající se nemůže v problémové situaci vyznat. Chybí mu náhled nad celou situací.
- **Neřešitelná** – jedinec současnou situaci chápe, rozumí jí, ale neumí ji pomocí svých vlastních sil vyřešit. Chybí mu názorná představa řešení této situace či překážky.
- **Nezvládnutelná** – adolescent má jistou představu, jak by mohl či měl danou situaci řešit, ale sám je přesvědčen, že k tomu nemá dostatečné prostředky, které by napomohly ke zvládnutí obtížné situace.

- **Ohrožující** – jedinec zná a je obeznámen se svým problémem a zná řešení, které by mohlo pomoci danou situaci vyřešit. Jenomže se jedná o řešení, které by mohlo ohrozit jedince samotného či jiné osoby.

(Řezáč, 1998)

### 3.2 Konceptualizace životních problémů u středoškolské mládeže

Období adolescence je často spojováno s problémy týkajícími se různých stránek života jedince. V tomto období se problémy objevují běžně, ale některé mohou zůstat druhým lidem utajené. Objem každodenních starostí či problémů mladých lidí je většinou rozsáhlejší, než jak o něm hovoří jiné osoby. Dle Krause (2006) je problémová situace jedním z nejnáročnějších životních stavů, disponující snahou jedince dosáhnout stanovených cílů. Cesty vedoucí k dosahování určených cílů nejsou zcela zjevné, jelikož daný jedinec není zcela vybaven znalostmi či dovednostmi k plnému uskutečnění. Tento stav může vyvolat i pocit napětí.

Kraus (2006) rozlišuje **taxonomii oblastí každodenního života**, znázorňující nejběžnější zdroje potíží u dospívající mládeže, jenž rozdělil do deseti kategorií životních problémů. Mezi obvyklé patří např. škola či učení, volný čas, vztahy k vrstevníkům či opačnému pohlaví, rodina, zdraví, psychické potíže, nedostatek finančních prostředků, aktuální stav ve společnosti či strach z budoucnosti.

Za nejběžnější problémovou oblast dospívající mládeže lze považovat **školu a učení**. Jelikož se na většině středních škol neustále zvyšují požadavky či nároky na studenta, zvyšují se tím i problémy u daného jedince. Jedná se především o pocit přetíženosti, nezvládnutí množství učiva, nespravedlivé hodnocení jedince, neschopnost se učit efektivně (Kraus, 2006). K pocitu nespokojenosti se ve škole přidávají negativní emoční vztahy, strach ze selhání, následné zesměšnění v souvislosti se zkoušením před tabulí, napětí, tréma či úzkost. Dalším stresujícím faktorem jsou ústní či písemné zkoušky, a to dle závažnosti, kterou jim připisují jedinci sami, nebo jejich rodiče, učitelé nebo veřejnost. Čím větší jsou obavy ze selhání a čím více si daný žák uvědomuje možné následky neúspěchu, tím větší je i celková zátěž. Všechny tyto momenty se projevují u těch nejnáročnějších životních zkoušek dospívající mládeže.

Další kategorií životních potíží adolescentů jsou problémy **s životem v rodině**. Tyto potíže se týkají především konfliktů s rodiči. Tyto problémy vyplývají z touhy dospívajícího jedince po nezávislosti a snahy se osamostatnit. Adolescent se také pokouší o co nejmožnější

snížení míry rodičovské kontroly. Řada dospívajících na druhou stranu trpí i nezájmem ze strany rodičů či nedostatkem respektu k jejich názorům. Konflikty v rodinném životě jsou častější v období časně adolescence než v jakémkoliv jiném období. Ve většině případů ale tyto změny markantně neovlivní emoční vazbu mezi dospívajícími a rodiči. (Kraus, 2006).

Se školními povinnostmi úzce souvisí i způsob **trávení volného času**. Těchto způsobů existuje celá řada možností a ty se vyznačují i problémy. Především aktivním, či pasivním poměrem trávení volného času nebo nedostatkem tohoto času k relaxaci. (Hofbauer, 2004) Řada studentů nemůže naplňovat svůj volný čas z mnoha důvodů, např. množství školních povinností či nízké nabídky volnočasových aktivit. Důležitým faktorem jsou i finanční prostředky. Žáci či studenti nedisponují takovým množstvím finančních prostředků, aby si sami mohli dovolit zaplatit lákavé volnočasové aktivity. Určitá skupina dospívajících jedinců však neumí svůj volný čas využít, a proto se nudí a volí si převážně zábavu formou počítačových her. Aktivní jedinci svůj volný čas využívají např. sportem, vycházkou, trávením společného času s přáteli, na diskotékách, sledováním televize či poslechem hudby. (Kraus, 2006).

Významnou a velmi citlivou oblastí v období dospívajícího jedince jsou **milostné vztahy**. Selhání v těchto vztazích může vést k pocitům méněcennosti či nejistoty. Adolescenti do milostných vztahů vkládají jisté naděje a také touhy. Očekávání, jenž dospívající mají, bývají často příčinou bolestivého zklamání a rozchodů. Neúspěchy v lásce a v navázání dalšího milostného vztahu mohou vést k pocitům nejistoty a méněcennosti. (Macek, 2003).

**Vztahy s vrstevníky** jsou také zdrojem k řady potíží. Jedná se především o nepřijetí vrstevnickou skupinou či neschopnost si udržet přátelský vztah. Mohou se objevovat i časté pocity osamělosti. Nároky adolescentů na pocit lásky a přátelství jsou značné, jelikož touží po dokonalosti, skutečnosti a velikosti citů. Jestliže tyto pocity nejsou opětovány, nastává pocit zklamání. Z vědeckých průzkumů vyplývá, že tyto problémy trápí větší měrou především dívky než chlapce. Ti, kteří mají harmonické přátelské vztahy, bývají oblíbenější u svých přátel a projevují se u nich silnější sociální dovednosti. (Kraus, 2006)

V současné době vzrostl počet těch jedinců, kteří trpí zdravotními či psychickými problémy. Potíže spojené s fyzickou stránkou osobnosti zahrnují různé typy úrazů, chronické onemocnění, obezitu apod. Často dochází i k somatickým psychickým problémům, jako jsou bolesti hlavy, žaludeční potíže či bolesti břicha... U adolescentů jsou obvyklé psychické stavy depresí, úzkostí či sexuální neuspokojení. Tyto pocity adolescenti často popírají. Jedná se o

obrané mechanismy před běžným či protikladným chováním, takže navenek tyto potíže nemusí být ani zjevné. (Kraus, 2006)

Dle celkové aktuální situace ve společnosti se nevyskytuje u mládeže tolik problémů, jako před rokem 1989. Dle statistik a průzkumů z roku 2002 téměř polovina dospívajících jedinců vyjádřila lehkou nespokojenost s aktuální situací. Spíše spokojeno bylo zhruba 30 % dotázaných. Mladá generace problémy vidí převážně v deklarované demokracii a omezované svobodě, které jsou způsobeny politickými stranami, korupcí či špatným fungováním orgánu státu. Dospívající jedinci vnímají situaci ve společnosti a cítí se být ohroženi znehodnocením životního prostředí, neustále rostoucí kriminalitou a také nezaměstnaností. (Kraus, 2006) Budoucnost zneklidňuje jak žáky posledních ročníků základních škol či učilišť, ale i čerstvé absolventy středních škol, jelikož neví, co si dále počít. Čerstvé absolventy středních škol či učilišť lze zařadit mezi rizikové skupiny nezaměstnaných. Zaměstnavatelé nemají zájem přijímat někoho s omezenou zkušeností či praxí. Současně dochází i k neustálým regulacím sociálních podpor, což zvyšuje i možnost chudoby mladých jedinců a prodlužování doby, kdy jsou závislí na pomoci od rodičů. (Hofbauer, 2001)

### 3.3 Nejčastější problémové chování žáků či studentů v DM

Jednou z klíčových činností vychovatele v DM je také předcházení nežádoucím sociálně patologickým jevům. DM by měli své žáky či studenty chránit před negativními vlivy a návyky, dokonce i před vlivem negativně orientovaných vrstevnických skupin. (Kraus a Poláčková, 2001)

Dle Krause a Poláčkové (2001) mezi nejčastěji řešené výchovné problémy se studenty z pohledu vychovatele patří následující:

- absence ve vyučování či praxi
- pozdní příchody z vycházek
- konzumace alkoholu či jiných návykových látek
- lhaní
- drobné krádeže
- šikana
- vulgární vyjadřování
- nevhodné chování vůči dospělým nebo i ostatním studentům

Mezi typická výchovná opatření v DM patří napomenutí, zákaz prodloužených vycházek, podmíněné vyloučení nebo v krajním případě vyloučení z DM. Nejčastěji využívaným prostředkem je stále dobrá komunikace s žáky či studenty.

Aby pedagog či vychovatel mohl reagovat na tyto nepříjemné situace, musí být dostatečně připraven. Má mít povědomí o způsobech práce s ohroženými žáky či studenty, orientovat se v nabídce pomoci a také by měl vědět, kdo se v daném regionu takovou pomocí zabývá a kam popřípadě směřovat žáka či studenta a jeho rodinu, hledající pomoc.

(Kraus a Poláčková, 2001)

### 3.4 Pomoc při zvládání životních zátěží a problémů

Zvládání problému či zátěže je chápáno jako neustále se měnící kognitivní či behaviorální úsilí jedince zvládnout či eliminovat požadavky, zatěžující psychické zdroje člověka. Jedná se o zátěž, která je či se neustále stává pro jedince nepřiměřená či nadlimitní, a je pro něj těžké ji ovládnout. (Kraus, 2006)

Nadlimitní situace je ovlivněna intenzitou i dobou trvání. Zvládání zátěže se může chápat i jako jistý „vyšší stupeň adaptace“, během kterého se řeší krizové, náročné životní stavy, kdy jedinec nemá pro řešení dostatečné znalosti, zkušenosti či dovednosti, a proto je v té fázi, kdy řešení teprve hledá, objevuje, zkouší a také ověřuje. (Křivohlavý, 2003)

Dle Krause (2006) je zvládání zátěže pojmem obsahově neutrálním, jelikož zahrnuje strategie úspěšné, produktivní, ale na druhou stranu také ty strategie, jež jsou jen částečně úspěšné, či strategie neúspěšné, neproduktivní až škodlivé pro člověka. Během procesu zvládání těchto náročných situací dochází ke vzájemným interakcím mezi zátěžovou situací a jedincem. Na procesu zvládání zátěžových situací se podílí i osobnostní charakteristiky daného člověka. Jedná se např. o temperament, osobní zdatnost, kterou si jedinec uvědomuje, optimismus, sebedůvěra, sebekontrola, vnitřní hodnocení, inteligence, smysl pro humor či dovednost řešit problémové situace.

Důležitým prvkem ke zvládání těchto zátěžových situací je sociální opora. Je to jeden ze základních aspektů, ovlivňující zvládání náročných situací. Sociální opora je charakteristická svou pomocí, která je poskytována druhými jedinci člověku, jež se v náročné či zátěžové situaci nachází. (Kraus, 2006) Obecně se jedná o činnost, ulehčující člověku v tísní jeho náročnou situaci určitým způsobem. (Křivohlavý, 2001) Tuto sociální oporu většinou poskytují osoby, které o jedince s náročnou situací mají starost, cení si jej a rády poskytnou



radu. Jestliže mají jedinci pozitivní sociální vazby, pak tím zvyšují i odolnost vůči stresu, životním prohrám a pocitu depresí. Sociální opora je velmi významná pro udržení duševního zdraví. Aktivizace sociální opory bývá hnacím motorem pro určení strategie zvládnání zátěže. (Kraus, 2006)

### 3.4.1 Styly ovládnutí těžkostí

Styl zvládnutí náročných situací je označován jako tendence jednat se situací, která nás stresuje vhodným způsobem. Každý jedinec má svůj vlastní, osobitý styl, prostřednictvím kterého zvládá náročné situace. Takovýto styl zvládnání těžkostí charakterizuje každého člověka. Dostane-li se jedinec do náročné či stresové situace, pak se od něj očekává, že se bude chovat určitým způsobem, který již v minulosti použil a byl efektivní. (Křivohlavý, 2003)

Styly zvané „*vyhýbání se stresu*“ a „*stavění se na odpor stresu*“ tvoří typické styly zvládnání stresových situací, které jsou nejčastěji součástí výzkumů či studií. Na jedné straně se jedná především o minimalizaci přímého kontaktu se stresem a v druhém případě se jedná o aktivní postavení se přímo čelem proti stresu, ohrožující osobnost jedince. Každý styl má své vhodné použití v mnoha situacích. Forma vyhýbání se stresu se ukazuje za vhodnou v situaci, kdy se dá očekávat, že stres nebude dlouhodobý a nijak veliký. Aktivní boj se stresem je vhodnější v situacích, kdy se očekává, že stresové situace budou mít dlouhodobější ráz či ráz opakovatelnosti. Forma vyhýbání se stresu či boje s ním se projevuje častěji u jedinců, kteří nemají takové zdroje k dlouhodobějšímu boji, např. špatný zdravotní stav, nedostatek finančních prostředků či stáří.

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následujících podkapitolách bude uvedena celková metodologie výzkumu a další náležitosti. Praktická část této práce navazuje na teoretickou část. Bude zde přesněji vymezen výzkumný problém, otázky včetně výzkumných cílů. Dále zde bude uvedena metoda sběru dat, realizace samotného výzkumu či výzkumný soubor. Závěrem zde bude disponovat způsob zpracování získaných dat. Cílem praktické části je především zachytit jisté souvislosti mezi názory, pocity či zkušenosti žáků žijících v domově mládeže.

### 4.1 Výzkumný problém a otázky

Výzkumný problém je primárně zaměřen na poznání a pochopení současné mládeže či zmapování této oblasti DM. Důraz je kladen i na samotné působení žáků v DM v momentě, kdy se stali závislími převážně sami na sobě, tedy bez pomoci rodičů či ostatních členů rodiny. Také na problematiku vztahů žáků či spolubydlících navzájem či na vztahy mezi žáky a vychovateli. Mezi důležité oblasti patří například i oblast, zaměřující se na adaptaci žáků na nové prostředí domova mládeže či také oblast zabývající se časem, jenž žáci věnují přípravě do školy. Výzkumný problém se orientuje na vytvoření jisté platformy pro snadnější práci vychovatelů s dospívajícími jedinci.

Jak již bylo nastíněno v teoretické části této práce, je nosné se touto problematikou zabývat, jelikož adolescenční období je obdobím hledání, rozvíjení či dotváření vlastní identity, tedy vlastní vnitřní jedinečnosti či autentičnosti. (Vágnerová, 2012) Identita či sebepojetí každého dospívajícího jedince může do značné míry ovlivnit i jeho sociální zařazení a schopnost řešit jisté překážky či problémy v životě. (Jedlička, 2017) Dosavadní výzkumy v této oblasti (studie z roku 2001 od A. J. Fuligniho a jeho kolegů) potvrzují, že existuje silná závislost mezi jedincem a vrstevnickou skupinou v období adolescence, a to může mít i negativní vliv na socializační proces daného jedince. Zjistil se i ten fakt, že vrstevnické vztahy nemají negativní dopad na život dospívajících jedinců. (Krejčová, 2011) Další studie zaměřující se na míru sebepojetí, dosažené vzdělání či rozdíly v sebepojetí mezi pohlavími. Např. výzkum Obereignerů (2017) se zabývá jistými faktory, ovlivňujícími sebehodnocení u různých typů osobnosti dle temperamentu či rozdíly v sebepojetí mezi dívky a chlapci.

Primárním důvodem pro uskutečnění tohoto výzkumného šetření bylo skutečně proniknout do problematiky dospívajících žáků v DM. Zjistit, jak dokáží přijmout a zvládnout novou roli v jejich životě, reagovat na nové prostředí DM, ve kterém budou trávit většinu svého

času během školního týdne. Klíčovým faktorem či otázkou bylo také zjistit, jaké panují vztahy na DM mezi žáky a vychovateli či mezi žáky navzájem. Posledním důvodem uskutečnění této práce bylo také zjistit, zda žákům ubytovaným v DM pomáhá prostředí DM lépe se připravovat na výuku ve škole, či nikoliv. Domovy mládeže žákům studujícím mimo dosah jejich místa trvalého bydliště poskytují či nahrazují z části i jejich domov, proto je harmonické fungování školských zařízení – v tomto případě se jedná o domovy mládeže, důležité zejména pro žáky samotné, tak i pro vychovatele či ostatní personál v DM. Výsledkem této práce bude následně jistý „návod“ pro vychovatele v DM, aby se jim se žáky mohlo pracovat lépe.

Z výše uvedeného výzkumného problému jsme stanovili následující **výzkumné otázky** pro každou oblast:

#### **Oblast č. 1 – vztahy s rodinou či přáteli z místa bydliště**

- VO1 – Jak žáci středních škol žijící v DM vnímají své vztahy s rodinou či přáteli z místa bydliště?

#### **Oblast č. 2 – DM**

- VO2 – Jak žáci středních škol žijící v prostorách DM vnímají prostředí DM?

#### **Oblast č. 3 – vztah žáka s vychovateli**

- VO3 – Jak žáci ubytovaní v prostorách DM vnímají své vztahy s vychovateli?

#### **Oblast č. 4 – vztah žáka s vrstevnickou skupinou**

- VO4 – Jak žáci v DM vnímají nově vzniklé vztahy se svými vrstevníky?

#### **Oblast č. 5 – škola, příprava do školy**

- VO5 – Jak žáci žijící v DM vnímají možnosti připravovat se do školy na následnou výuku v DM?

## **4.2 Cíle výzkumu**

Hlavním cílem výzkumu této práce je zachytit život středoškolských žáků v domově mládeže. Zmapovat jejich názory, pocity či zkušenosti v ten moment, kdy se stali závislími sami na sobě, bez pomoci rodičů, své rodiny či blízkých přátel. Zajímalo nás, jak žáci zvládají první odloučení od rodiny, svých přátel z místa jejich bydliště a zda se jim změnil vztahy v důsledku odchodu do domova mládeže.

Dílním cílem této bakalářské práce je zjistit, jak působí prostředí domova mládeže na žáky, jež jsou tam ubytováni a tráví tam převážně většinu svého času přes školní týden. Zaměřili jsme se i na problémy, se kterými se žáci každodenně potýkají a na jejich adaptaci na toto prostředí, ve kterém se pravidelně setkávají se svými vrstevníky či vychovateli. Mimo jiné jsme zaměřili i na oblast vztahů, vznikající mezi žáky a jejich vychovateli či žáky navzájem. Cílem je zjistit, jaké panují vztahy v prostorách DM mezi žáky a vychovateli a také mezi žáky navzájem. Zajímalo nás, zda žáci žijící v domově mládeže mají někoho, kdo jim je oporou či pomocníkem. Dalším dílním cílem je zjistit, jak prostředí domova mládeže napomáhá žákům středních škol s přípravou na následnou výuku. Zda jim prostředí DM dokáže lépe pomoci s přípravou či učením než prostředí jejich domova.

### 4.3 Metoda sběru dat

Na základě stanoveného výzkumného problému a také vytyčených cílů se pro uskutečnění výzkumné části použil kvantitativní druh výzkumu. V praktické části této bakalářské práce budou data sbírána metodou dotazníku vlastní konstrukce, jenž je sestaven z uzavřených otázek, ale nachází se tam i položky s verbální čtyřstupňovou škálou.

Dotazník se skládá z pěti hlavních oblastí, na které respondenti odpovídali. Těmito oblastmi jsou vzájemné vztahy mezi žáky, vztahy mezi žáky a vychovateli, změna vztahů v rodině či s přáteli z místa bydliště a poslední oblast se zaměřuje na školní prostředí a čas, který žáci věnují v domově mládeže přípravě na studium.

Respondenti hned v úvodní části dotazníku jsou obeznámeni s informacemi, že se mají zamyslet nad následujícími tvrzeními a odpovídat čistě dle jejich názoru či pocitu. Následně také s informací, že dotazník je zcela anonymní, všechny získané údaje jsou důvěrné a budou sloužit pouze pro vypracování bakalářské práce.

Položky nacházející se v dotazníku mají formu tvrzení. Dotazník je složen převážně z obsahových položek, sloužících pro zjištění údajů potřebných pro výzkumný záměr. K tomu patří také položky, zjišťující demografické údaje (nacházející se na první straně dotazníku). Položky se zabývají míněním respondentů. Pevážně se jedná o strukturované (uzavřené) výběrové odpovědi. (Grecmanová, 2008)

Na základě průměrné hodnoty v daných položkách dotazníku je možné stanovit postoj žáků k jednotlivým oblastem. Oblasti dotazníku jsou rozděleny následovně:

První čtyři položky v dotazníku slouží k rozřídění respondentů dle pohlaví, věku, ročníku studia a délky pobytu v domově mládeže. Následující 5. položka je složena z 50 otázek, kdy respondenti označí svou odpověď. Tyto odpovědi mohou vyjádřit dle čtyřbodové tzv. Likertovy škály, umožňující respondentům dostačující možnost vyjádření souhlasu, či nesouhlasu. Respondenti zde odpovídali na určité škále od 1 (souhlasím) po 4 (nesouhlasím), kdy 1 znamená souhlas, 2 spíše souhlas, 3 spíše nesouhlas a poslední 4 nesouhlas s daným tvrzením. Čím blíže se odpověď blíží k číslu 1, tím lepší či pozitivnější hodnotu dané tvrzení vypovídá. Těchto 50 položek, které jsou součástí položky č. 5, se váže k výzkumu emočního vnímání žáků žijících v domově mládeže. Během stanovování těchto položek jsme se nechali inspirovat dotazníkem, který byl vydán Národním ústavem odborného vzdělávání. Tento dotazník se primárně zaměřoval na výzkum sociálního klimatu, proto jsme položky upravili dle nastudovaných informací pro využití v domově mládeže.

Jak již bylo výše uvedeno, dotazník se skládá z pěti hlavních oblastí, na které respondenti odpovídali. Oblast vzájemných vztahů mezi **žáky či spolubydlícími** navzájem se týká položek dotazníku č. 23, 40, 41, 42, 43, 44. Položky č. 12, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 se pojí na oblast vztahů mezi **žáky a vychovateli**. Oblast zaměřující se na vztahy v **rodině či s přáteli** z místa bydliště (položky č. 01, 02, 03, 04, 05, 13, 14, 25, 49, 50). Položky č. 06, 07, 08, 45, 46, 47, 48 se zaměřují na oblast školního prostředí, ale převážně na čas, věnovaný **přípravě do školy**. Položky s číslem 09, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 37, 38, 39 se týkají fyzického prostředí **domova mládeže**, také jejich pravidel či aktivit. Následující položky č. 6, 7, 8, 9 se podrobněji věnují komunikaci s rodiči, volnému času po škole či případným změnám v domově mládeže samotném. Tyto položky obsahovaly uzavřené otázky s jedinou možnou volbou.

Poslední položka č. 10 se skládá ze 4 otázek, na které respondenti mají možnost odpovědět na uzavřené otázky ANO, či NE. Tyto položky se zaměřují na daný problém v určitém prostředí či s určitými lidmi a také na to, jak by respondent zareagoval na jeho následné řešení.

#### 4.4 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor je primárně zaměřený na žáky středních škol ubytovaných v domově mládeže, a to ve věku 15 až 19 let ubytovaných na různých místech republiky a mající

různé profesní zaměření. V rámci pilotáže byly osloveny domovy mládeže nacházející se ve Zlínském a Olomouckém kraji a byly vylosovány na základě prostého náhodného výběru. Byl sestaven komplexní seznam domovů mládeže ve Zlínském a Olomouckém kraji a prostým náhodným výběrem byly vylosovány tyto dva domovy mládeže, které souhlasily s uskutečněním tohoto výzkumného šetření.

Výběrovým souborem tohoto šetření jsou žáci středních škol ubytovaní v domově mládeže ve Zlínském a Olomouckém kraji. Ve školním roce 2018/2019 je celkový počet ubytovaných v těchto domovech mládeže 297 žáků. Celkový počet vyplněných dotazníků z těchto obou domovů mládeže činí 244.

*Tabulka 1: Výzkumný soubor (vlastní zpracování, 2020)*

| <b>Kraj/Celkový počet ubytovaných</b> |     |
|---------------------------------------|-----|
| Zlínský kraj                          | 67  |
| Olomoucký kraj                        | 230 |

*Tabulka 2: Počet respondentů dle jednotlivých ročníků (vlastní zpracování, 2020)*

| <b>Žáci žijící v DM/Počet</b>  |    |
|--------------------------------|----|
| žáci žijící v DM prvním rokem  | 73 |
| žáci žijící v DM druhým rokem  | 76 |
| žáci žijící v DM třetím rokem  | 66 |
| žáci žijící v DM čtvrtým rokem | 29 |

#### 4.5 Způsob zpracování dat

Dotazník se skládá z 5 základních oblastí, které respondenti vyplňovali metodou tužka-papír. Data získaná z dotazníkového šetření byla převedena do datových tabulek v programu Microsoft Office Excel. Tabulky obsahují i hodnoty ze čtyřbodové škály, jež respondenti označili.

Pro každou oblast dotazníku, ale i u jednotlivých položek byl zjišťován aritmetický průměr, či směrodatná odchylka. Výsledná hodnota se zjistí vypočítáním aritmetického průměru získaných hodnot vyplněných položek dotazníků od respondentů. Vypočítáním průměru všech hodnot či jeho částí byla získána hodnota vnímání života na domově mládeže skupinou respondentů. V dotazníku jsou i oblasti, kde má respondent zaznačit svou odpověď dle Likertovy škály od 1 do 4 (souhlasím – nesouhlasím). Jestliže respondent označí hodnoty 1 či 2,

znamená to, že vnímá dané tvrzení či problematiku převážně pozitivně. V případě označení hodnot 3 a 4 je tomu naopak. U některých položek či tvrzení jsme vypočítali podíl respondentů.

Prostřednictvím získání a po následném vyhodnocení dat budou moci být navržena řešení pro zlepšení stávající situace a také pro splnění stanovených cílů práce.



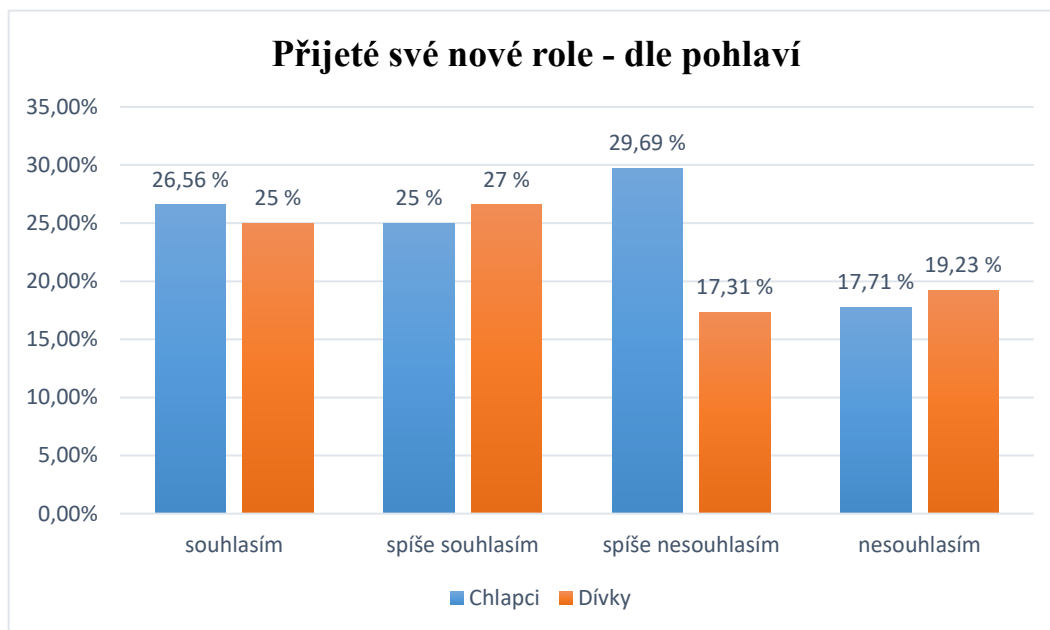
## 5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole budou uvedeny výsledky z jednotlivých oblastí dotazníku. Aby byly stanovené výzkumné cíle naplněny, budeme postupovat dle struktury výzkumných otázek, jež byly stanoveny na začátku praktické části. Budou zde uvedeny výsledky, kterých jsme dosáhli na základě odpovědí respondentů. Jednotlivé výzkumné otázky budou systematicky zodpovězeny tak, abychom získali odpovědi na výzkumné otázky.

### 5.1 Oblast č. 1 – vztahy s rodinou či přáteli z místa bydliště

V této oblasti odpovídáme na výzkumnou otázku – VO1 – **Jak žáci středních škol žijící v DM vnímají své vztahy s rodinou či přáteli z místa bydliště?**

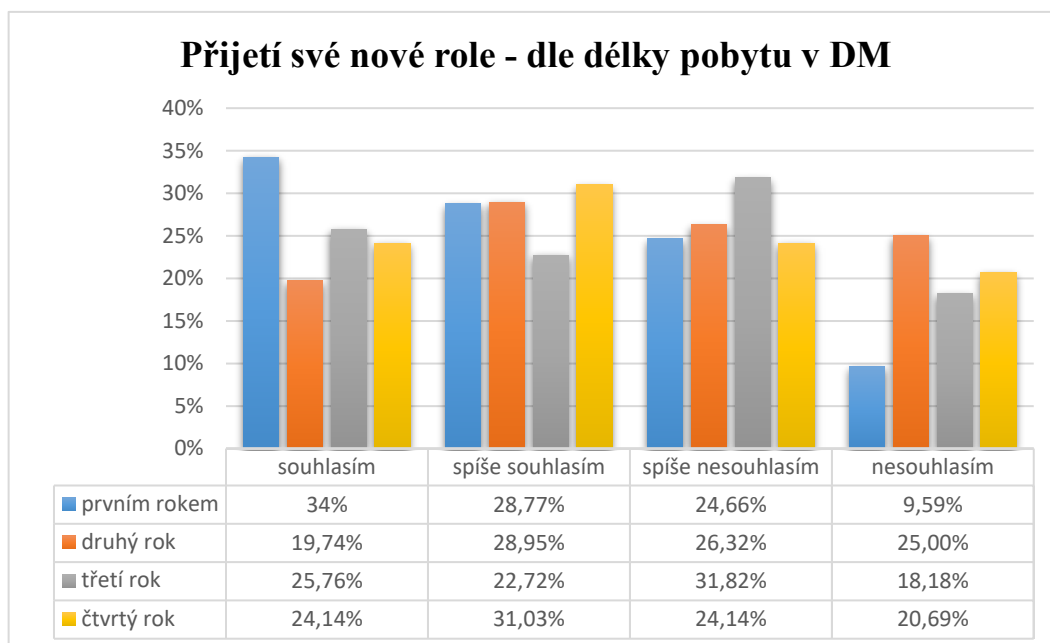
Klíčovou odpovědí na tuto otázku byla položka zaměřující se na celkové odloučení se od rodiny. Důležité je zjistit, zda jim rodina v průběhu týdne chybí a také zda žáci středních škol ubytovaní v DM zvládají svou novou roli. Tuto položku jsme primárně porovnávali mezi pohlavími navzájem a poté dle délky pobytu v DM.



Graf 1: Přijetí své nové role – dělení dle pohlaví (vlastní zpracování, 2020)

U dívek, kterých je celkem 52, je ze získaných výsledků vidět, že své odloučení od rodiny a novou roli zvládají převážně úspěšně. U chlapců, kterých je celkem 192, je vidět, že 29,69 % spíše nesouhlasí, z čehož vyplývá, že své odloučení od rodičů a převzetí jisté nové zodpovědnosti je pro ně výrazně těžší než u opačného pohlaví. Tato situace je ale ovšem velmi individuální, jelikož i jistý podíl chlapců (26,56 %) zaznamenal svou odpovědí, že s daným

tvrzením převážně souhlasí, což znamená, že svou novou roli či funkci dokáží přijmout a pracovat s ní.



Graf 2: Přijetí své nové role – dělení dle délky pobytu v DM (vlastní zpracování, 2020)

Z hlediska délky pobytu žáků v domově mládeže se odpovědi na otázku odloučení či samostatnosti výrazně neliší. U žáků prvních či čtvrtých ročníků převyšuje převážně kladná odpověď. To znamená, že svou novou roli či funkci přijímají pozitivně a dokáží s ní nadále i pracovat. Dokáží se osamostatnit a žít i jiným způsobem. Kdežto u žáků druhých či třetích ročníků převyšuje odpověď záporného charakteru. Převážně pro žáky třetích ročníků s hodnotou 31,82 % je přijetí nové role náročnější.

Na základě stanoveného výzkumného problému nás zajímaly odpovědi respondentů na to, zda se jim změnilo po nástupu či během pobytu v DM vztahy s rodiči či jejich přáteli z místa jejich bydliště. Z tvrzení, kde respondenti měli dle svých vlastních pocitů či zkušeností označit možnosti 1-4 (souhlasím – nesouhlasím) vyplývá, že průměrná hodnota celkové spokojenosti žáků je  $M = 2,23$ ;  $SD = 1,19$ . Získané výsledky jsme porovnali s žáky žijícími v DM prvním rokem a žáky žijícími v DM již čtvrtým rokem, jelikož zde byly výsledky nejatraktivnější. Na základě těchto odpovědí byl zjištěn rozdíl mezi žáky prvních ročníků, kteří nastoupili do DM a následně mezi žáky 4. ročníků. Průměrná hodnota žáků prvních ročníků činí  $M = 2,15$ ;  $SD = 1,18$ . Kdežto u žáků čtvrtých ročníků činí  $M = 2,34$ ;  $SD = 1,19$ . Z uvedených výsledků výběrového souboru vyplývá, že po nástupu do DM žáci udržují stále dobré

kontakty s rodiči, svými blízkými či přáteli z místa jejich bydliště. Kdežto u žáků čtvrtých ročníků se to mírně zhoršilo.

Tabulka 3: Vztahy s přáteli – 1. a 4. ročník (vlastní zpracování, 2020)

| Odpovědi*/respondenti | 1. ročník (73) | 4. ročník (29) |
|-----------------------|----------------|----------------|
| 1                     | 23,28 %        | 6,89 %         |
| 2                     | 19,18 %        | 27,59 %        |
| 3                     | 24,66 %        | 37,93 %        |
| 4                     | 32,88 %        | 27,59 %        |

\*(1 – souhlasím; 2 – spíše souhlasím; 3 – spíše nesouhlasím; 4 – nesouhlasím)

Na otázku, zda odchod do DM negativně ovlivnil vztahy žáků s kamarády či kamarádkami v místě bydliště, respondenti odpovídali převážně tak, že tato nová situace není zhoršujícím faktorem. Většina respondentů se domnívá, že odchod do DM spíše neovlivnil či neovlivnil jejich vzájemné vztahy (viz tabulka 3 – odpovědi č. 3 a 4). Žáci prvního ročníku však mírné zhoršení se vztahy s přáteli zaznamenalo (23,28 %). U žáků čtvrtých ročníků dle získaných výsledků lze zjistit, že jejich vzájemné vztahy s přáteli se převážně nezhoršily po odchodu (37,93 %), ale je zde i podíl respondentů, u kterých se tyto vztahy s přáteli z místa bydliště zhoršily (27,59 %).

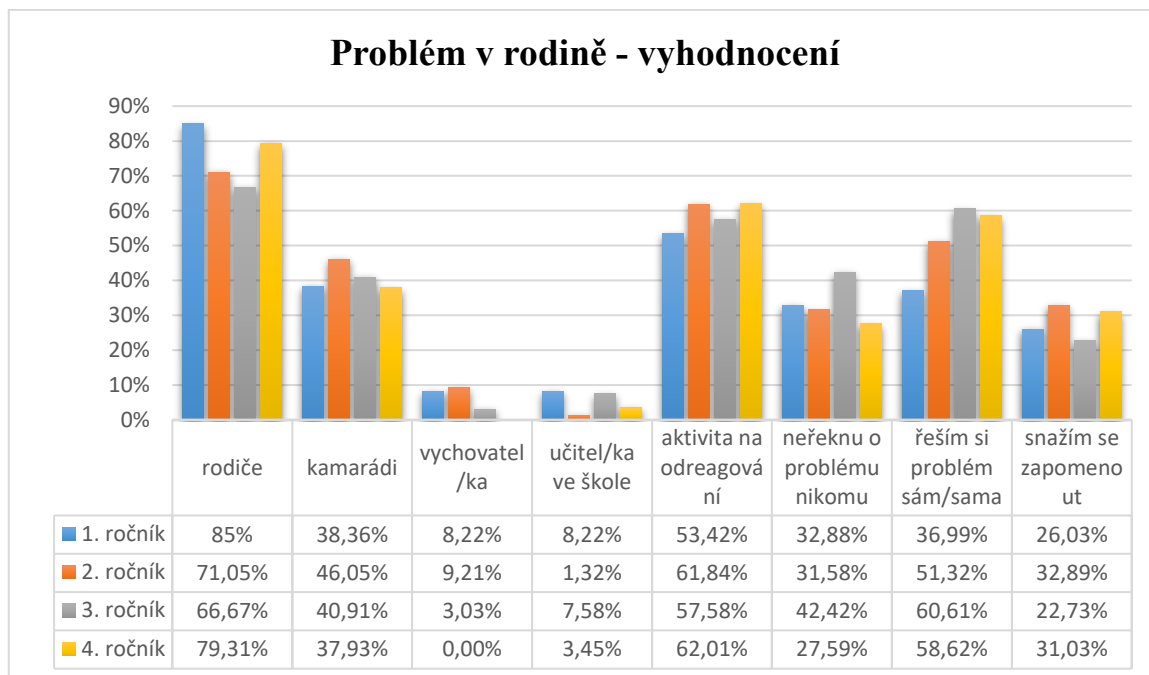
Tabulka 4: Vztahy s rodinou – 1. a 4. ročník (vlastní zpracování, 2020)

| Odpovědi*/respondenti | 1. ročník (73) | 4. ročník (29) |
|-----------------------|----------------|----------------|
| 1                     | 4,11 %         | 0 %            |
| 2                     | 5,48 %         | 6,90 %         |
| 3                     | 27,40 %        | 20,69 %        |
| 4                     | 63,01 %        | 72,41 %        |

\*(1 – souhlasím; 2 – spíše souhlasím; 3 – spíše nesouhlasím; 4 – nesouhlasím)

Prostřednictvím získaných výsledků jsme mohli získat odpověď i na otázku, zda se žákům žijícím v DM zhoršily či změnil vztahy s rodiči či rodinou. Respondenti ve větší míře odpovídali pozitivně, což znamená, že se jejich vztahy s rodiči či blízkými nijak nezměnily. Dle žáků prvních ročníků se jim mírně vztahy s rodiči či rodinou změnily či zhoršily (viz tabulka 4 – odpovědi 1 a 2).

Další část dotazníkového šetření se zaměřovala na určité problémové situace, které mohou nastat a také to, jak daný jedinec na problém zareaguje a začne ho řešit.



Graf 3: Problémová situace v rodině – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020)

Jakmile nastane jistý problém v rodinném okruhu, tak všichni žáci od prvních až po čtvrté ročníky zaznamenali, že se snaží problémovou situaci vyřešit přímo s rodiči. Následně žáci, kteří jsou ubytovaní na DM, řeší rodinný problém tím, že se zaměří na jistou aktivitu, která jim pomůže na problém na chvíli zapomenout a zkusit se odreagovat. Studenti třetích či čtvrtých ročníků se snaží následně vyřešit daný problém sami. Pokud se jim nepodaří problémovou situaci vyřešit prvotně přímo s rodiči, zkusí problém zvládnout pomocí vlastních sil. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že by se jen malá část respondentů obrátila s žádostí o pomoc na vychovatele či učitele. Studenti druhých ročníků by se s daným rodinným problémem obrátili raději na vychovatele než přímo na učitele ve školním prostředí. Zatímco studenti třetích ročníků by se obrátili převážně na učitele. Zajímavým výsledkem je i to, že žáci čtvrtých ročníků by se s daným problémem na svého vychovatele či svou vychovatelku neobrátili vůbec. I malý podíl žáků čtvrtých ročníků (3,45 %) by se raději s rodinným problémem obrátilo na svého učitele či učitelku ve školním prostředí než na vychovatele či vychovatelku v DM.

Významným prvkem, ovlivňujícím aktuální situaci žáků, je i komunikace s rodiči v době, kdy se nachází v prostorách DM či ve školách. Otázka, jak často žáci komunikují během svého pobytu v DM s rodiči, měla celkem pět odpovědí. Každá položka má své zastoupení v počtu respondentů.

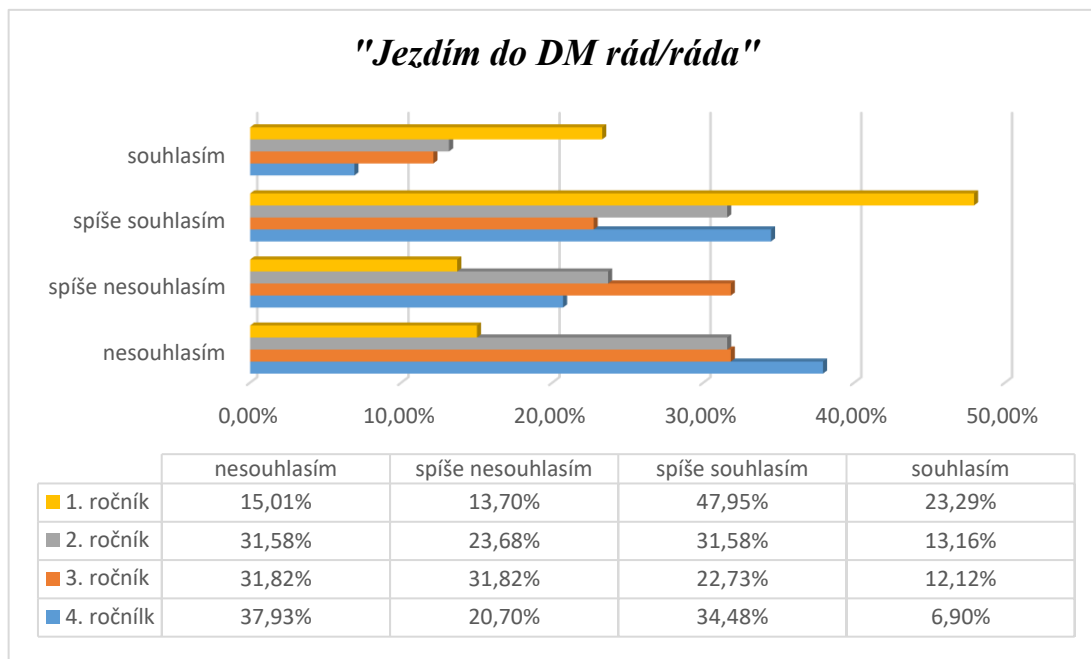
Žáci prvních a třetích ročníků komunikují s rodiči poměrně často. Přesto studenti prvních i třetích ročníků s rodiči komunikují nejčastěji 2x týdně. Následně studenti druhých a čtvrtých ročníků pouze 1x týdně. Na položku, že s rodiči nekomunikují během svého pobytu v DM vůbec, odpověděla celkem třetina respondentů. Všechny ročníky se shodly na prostředku, který využívají ke komunikaci s rodiči či okolním světem nejčastěji. Tímto prostředkem je mobilní telefon.

## 5.2 Oblast č. 2 – DM

V druhé oblasti odpovídáme na výzkumnou otázku – **VO2 – Jak žáci středních škol žijící v prostorách DM vnímají prostředí DM?**

Co se týče samotné problematiky DM, tak na položky, kde respondenti měli možnost volby odpovědi dle svého pocitu ohledně vybavenosti DM, je celková průměrná hodnota  $M = 2,48$ ;  $SD = 1,03$ , což znamená, že respondenti se převážně přiklánějí k tvrzení, že jsou spíše nespokojeni či nespokojeni s aktuálním stavem DM. Na tento druh otázek, jaký je stav v DM, co se týče vybavení, společných prostor či hygienických zařízení, měli respondenti možnost reagovat v druhé části dotazníku, kde měli prostor k vyjádření změn v prostorách DM. Nejčastěji žáci odpovídali, že by pozměnili vybavení domova a ocenili by modernější. Pro zjištění problémů nebo jistých možností, co by žáci na DM zlepšili, padali nejčastěji možnosti jako: lepší Wi-fi připojení, doplnění knihovny o aktuální knihy, pohodlnější nábytek či větší výběr zájmových kroužků či aktivit. Lepší možnosti vzdělávání by uvítalo celkem 11 % žáků prvních ročníků. Větší možnosti na relaxaci či trávení volného času se pohybuje u všech ročníků kolem 20 %.

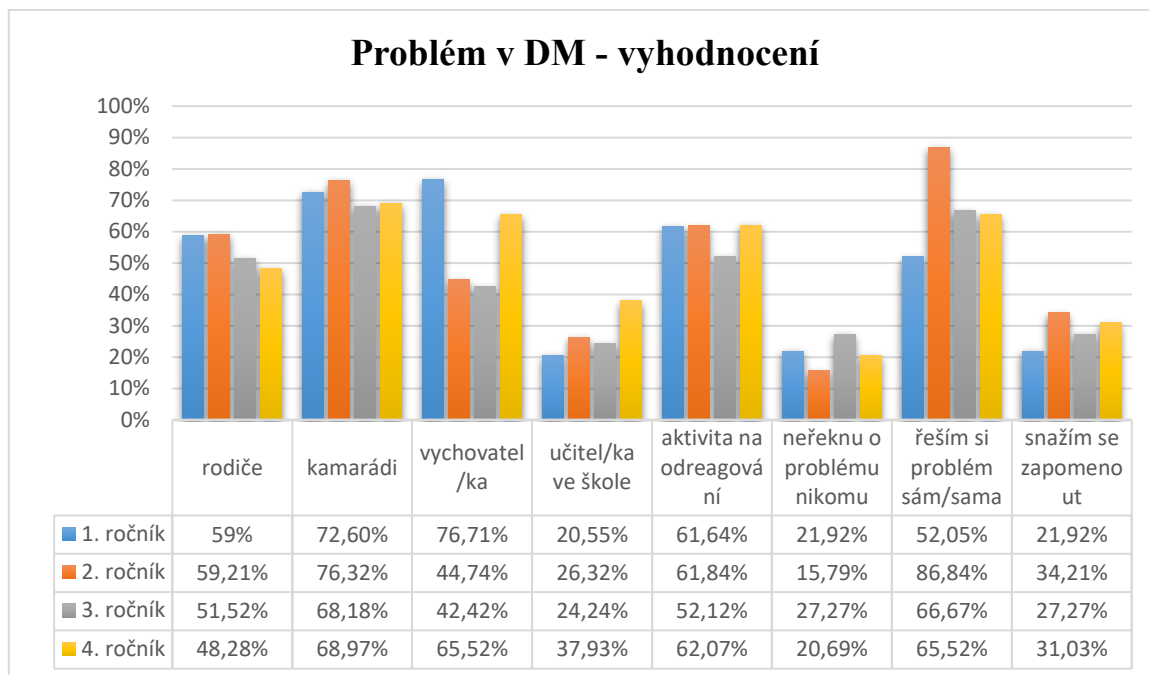
Na položky zaměřující se převážně na vzájemné vztahy v DM či celkovou atmosféru se většina respondentů přiklání k možnosti odpovědi spíše nesouhlasím či nesouhlasím. Průměrná hodnota činí  $M = 2,69$ ;  $SD = 1,04$ . Jedná se konkrétně o položky: „*Trápí mě vztahy v DM*“, „*Jezdím do DM rád/ráda*“ a „*Atmosféra v DM je příjemná*“.



Graf 4: Položka číslo 5.10. – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020)

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že první ročník žáků žijících přes týden v DM nemá žádné problémy jezdit do DM a jezdí tam rádi. Markantní rozdíl je však u žáků třetích či čtvrtých ročníků. Zajímavé porovnání je u žáků vyšších ročníků, kde 31,82 % jedinců z třetích ročníků nejede rádo do DM, kdežto u žáků čtvrtých ročníků je to skoro vyrovnané. I když převažuje vyšší procento s možnou odpovědí nesouhlasím (37,93 %), tak je zde i vysoké procento respondentů žáků, žijících v prostorách DM již čtvrtým rokem, spíše souhlasící (34,48 %). S touto položkou souvisí i následující položka, která se ptá na atmosféru v DM. Dle odpovědí respondentů je zřejmé, že převážně jsou odpovědi kladného rázu. Celková průměrná hodnota činí  $M = 2,26$ ;  $SD = 0,91$ . Dle respondentů žijících v DM jeden rok, je atmosféra na DM příjemná či přátelská (52,05 % - spíše souhlasí). U žáků druhých ročníků je odpověď velmi podobná – s procentem 51,32 % - spíše souhlasí. Zajímavé srovnání je u žáků třetích či čtvrtých ročníků. Kladné hodnocení je převážně ze strany žáků, ubytovaných v DM již čtvrtým rokem – 58,62 % - spíše souhlasí, ale žáci třetích ročníků spíše nesouhlasí – 34,85 %.

Položky týkající se pravidel DM, které by měli žáci respektovat a dodržovat, většina respondentů odpověděla, že s nimi v podstatě obeznámeni jsou, ale neví, jaké tresty by mohly za nedodržení stanovených pravidel dostat. Průměr činí  $M = 2,51$ ;  $SD = 1,17$ . Z výsledků také vyplývá, že řada studentů či žáků si nezvykla na dodržování jistých stanovených pravidel DM.



Graf 5: Problémová situace v DM – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020)

Jakmile nastane jistý problém přímo v prostorách DM, z výsledků respondentů jasně vyplývá, že skoro všechny ročníky by se primárně obrátily na pomoc od svých kamarádů či kamarádek. Výjimkou je první ročník, který by se primárně tedy obrátil na svého vychovatele či vychovatelku. Žáci třetích ročníků by danou problémovou situací převážně řešili místo kamarádů sami.

### 5.3 Oblast č. 3 – vztah žáka s vychovateli

V této oblasti odpovídáme na výzkumnou otázku – **VO3 – Jak žáci ubytovaní v prostorách DM vnímají své vztahy s vychovateli?**

Spíše souhlasím či souhlasím respondenti odpověděli na tvrzení, zda jsou vychovatelé v prostorách DM přátelští. Celkově se žáci přiklánějí k hodnotě  $M = 1,96$ ;  $SD = 0,82$ , což znamená převážně pozitivní tvrzení. Celková průměrná hodnota ostatních položek, týkající se přátelských vztahů s vychovateli, činí  $M = 2,23$ ;  $SD = 1,13$ . Z této hodnoty vyplývá, že kladné vztahy s vychovateli stále mají pozitivnější výsledky. Ale již to není zcela jisté. Hodnota se pomalu blíží i k negativním výsledkům. Součástí této části bylo i tvrzení – „*bojím se některých vychovatelů*“. Na toto tvrzení respondenti převážně odpověděli spíše nesouhlasím, což je pozitivním výsledkem ( $M = 3,07$ ,  $SD = 1,10$ ).

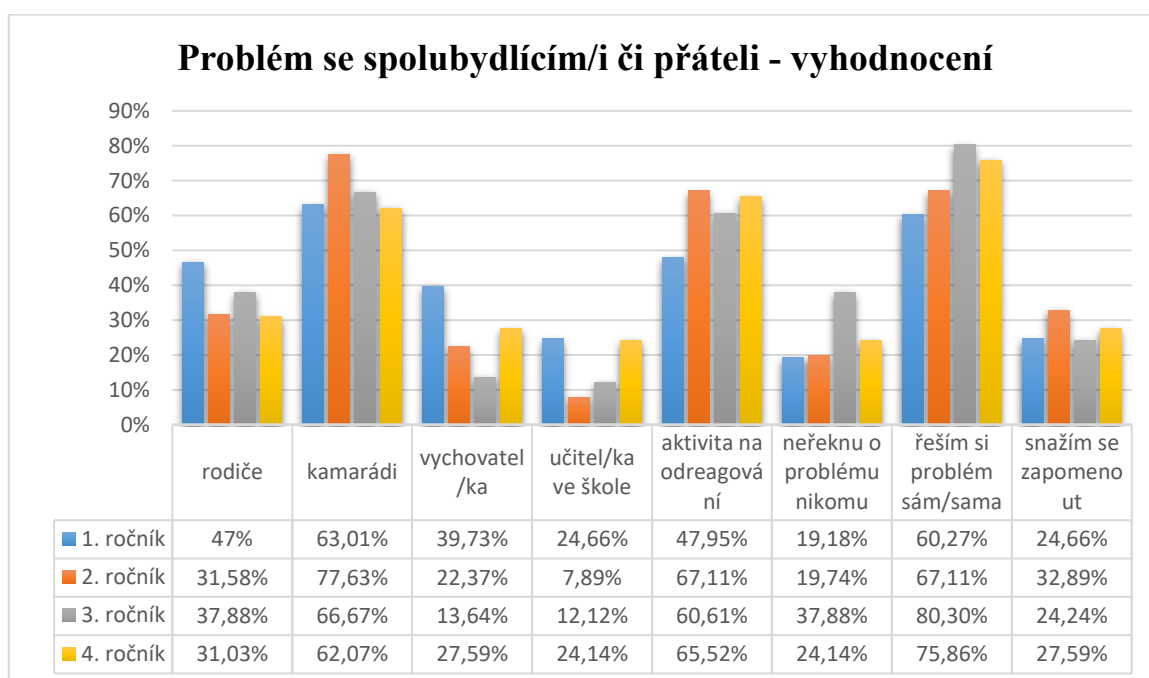
S pozitivním výsledkem se projevily i další položky týkající se především podpory vychovatelů k žákům. S výslednými hodnotami  $M = 2,15$ ;  $SD = 1,00$  se odpovídá na dílčí otázku,

zda vychovatelé dostatečně pomáhají, podporují a respektují ubytované žáky. Z daných výsledků vyplývá, že žáci nemají problém se obrátit na vychovatele či vychovatelku. Vědí, že se na ně mohou obrátit s hledáním pomoci či podpory během řešení jistých studijních, ale i osobních problémů a vědí i fakt, že jsou vychovatelé ochotni si respektem či úctou vyslechnout jejich postřehy, názory nebo připomínky.

#### 5.4 Oblast č. 4 – vztah žáka s vrstevníky

Ve čtvrté oblasti odpovídáme na výzkumnou otázku – VO4 – **Jak žáci v DM vnímají nově vzniklé vztahy se svými vrstevníky?**

Celková spokojenost studentů či žáků se svým/i spolubydlícím/i je převážně pozitivní. Nabývá hodnot  $M = 2,08$ ;  $SD = 1,11$ . Z výsledků také vyplývá, že jakmile vznikne u jednoho spolubydlícího jistý problém, tak je schopen to říct i ostatním a společně se dokáží dohodnout a nalézt řešení, vyhovující všem ( $M = 1,91$ ,  $SD = 0,91$ ).



Graf 6: Problémová situace s vrstevníky – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020)

Žáci prvních či druhých ročníků se během vzniklého problému a jeho následného řešení obrazejí primárně na své spolubydlící či přátele. Pokud se jim daná problémová situace nepodaří vyřešit s přáteli, tak následně volí variantu řešení problému vlastními silami. Žáci vyšších ročníků, jako třetích či čtvrtých, se primárně snaží vzniklý problém vyřešit sami, popřípadě si najdou určitou aktivitu, která je zaměstná a budou se moci odreakovat. Žáci



třetích ročníků se následně obrátí na své přátele či spolubydlící. U žáků prvních ročníků má své významné postavení i konzultace s vychovateli (39,73 %).

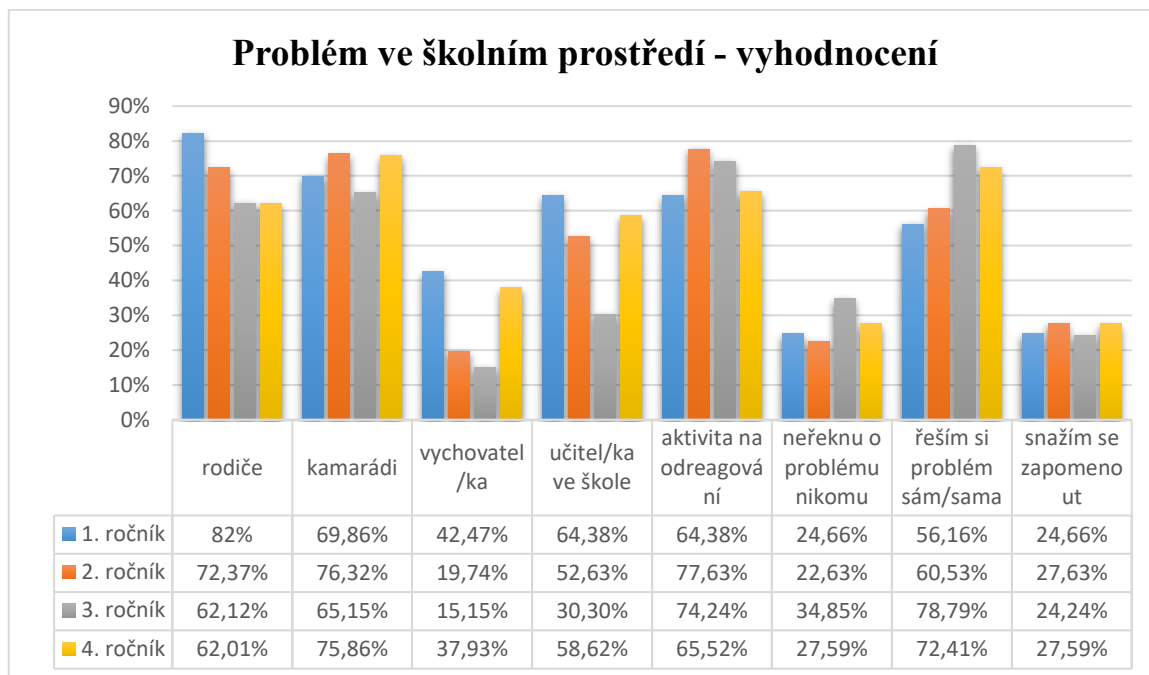
## 5.5 Oblast č. 5 – příprava do školy

V závěrečné oblasti odpovídáme na výzkumnou otázku – **VO5 – Jak žáci žijící v DM vnímají možnosti připravovat se do školy na následnou výuku v DM?**

Oblast týkající se školního prostředí, výběru své střední školy či oboru nabývá převážně kladných či pozitivních hodnot. V počáteční fázi položky č. 5 v dotazníku jsou i tvrzení, zaměřující se primárně na spokojenost, či nespokojenost školy nebo oboru, který si žáci vybrali. Dle výsledků  $M = 2,38$  s hodnotou směrodatné odchylky  $SD = 1,09$  lze vyvodit, že žáci jsou převážně se svým výběrem spokojeni. Vztahy ve třídě i v DM jsou přátelské a nenachází se tam výrazný narušující element, který by ostatním znepříjemňoval výuku či celkový pobyt v DM.

Zajímalo nás, zda mají žáci, ubytovaní v prostorách DM, dostatek času se věnovat učivu či následné přípravě do školy. Zda se mohou v klidu a bez rušících elementů učit či zda mají na přípravu do školy více času, než kdyby byli doma. Na základě odpovědí respondentů je jasné, že se žáci přiklánějí nejčastěji k odpovědi 1 či 2 (1 – souhlasím; 2 – spíše souhlasím), tedy k pozitivnímu hodnocení. Celková průměrná hodnota činí  $M = 2,05$ ;  $SD = 1,04$ . Z uvedených čísel tedy vyplývá, že žáci mají v prostorách DM dostatek času, klidu i pomoci k přípravě učiva do školy. Vychovatelé poskytují dostatek klidu k učení a také podpory. Spolubydlící se vzájemně respektují a neruší se během doby, určené ke studiu.

Na tvrzení „*Kdybych byl/a doma měl/a bych na učení a přípravu do školy více času*“ celková průměrná hodnota činí  $M = 2,44$ ;  $SD = 1,13$ . Žáci s tvrzením v celkovém průměru spíše souhlasí. Následnou odpovědí na toto tvrzení může být další položka v dotazníku, ptající se na určitou činnost, která zabere žákům nejvíce času po škole. Nejčastější odpovědí, na které se shodnou všechny čtyři ročníky, je čas strávený s přáteli (první ročník = 60,3 %; druhý ročník = 45,3 %; třetí ročník = 61,9 %; čtvrtý ročník = 59,3 %). U druhého ročníku druhou nejčastější odpovědí bylo učení (34,7 %).



Graf 7: Problémová situace ve škole – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020)

Jestliže se objeví jistý problém ve školním prostředí, tak by se na pomoc učitele obrátilo celkem 64,38 % žáků z prvního ročníku a pouze 30,30 % žáků třetích ročníků. Pozitivním zjištěním je fakt, že by se většina respondentů s vyřešením daného problému obrátila opravdu na kantora. Dle získaných výsledků by se většina respondentů primárně obrátila s pomocí na své přátele. Žáci prvních ročníků by se tedy primárně s problémovou situací ve škole obrátili na své rodiče, přátele a následně na své učitele či by se zaměřili na aktivitu, která by jim pomohla na daný problém zapomenout a odreagovat se. Respondenti z druhých ročníků by se primárně zaměřili na jistou aktivitu, u které by na daný problém nemuseli myslet, ale poté by se obrátili s pomocí na své přátele či rodinu. U zástupců třetích ročníků má vysokou hodnotu (78,79 %) položka s možnou odpovědí, že si daný problém snaží respondenti vyřešit sami dle svých možností či schopností. Další možností, jak se zbavit problému ve školním prostředí, je jistá aktivita a jako třetí možnost žáci třetích ročníků zvolili pomoc od svých přátel. Respondenti ze čtvrtých ročníků by pomoc s řešením jistého problému hledali u svých přátel, následně by se pokusili daný problém vyřešit sami či se zaměřit na jistou aktivitu.

## 6 DISKUZE

Zajímavým zjištěním tohoto výzkumu v oblasti, zaměřující se na vztahy s rodinou či přáteli z místa bydliště, je skutečnost, že vnímání celkového odloučení od rodiny či svých přátel zvládají dle pohlaví lépe dívky, kterých je celkem 52. Podíl chlapců (29,69 %), kterých je celkem 192, s přijetím své nové role mají většinou větší problémy, než sami očekávali. Tato skutečnost je ovšem velmi individuální, jelikož podíl chlapců (26,56 %) naopak svou novou roli přijali statečně a dokáží s ní i nadále pracovat. Mimo pohlaví jsme tuto skutečnost porovnávali i dle hlediska délky pobytu žáků v domově mládeže. Překvapujícím zjištěním byla skutečnost, že žáci prvních ročníků tuto novou funkci či odloučení od své rodiny zvládají převážně přijatelně, kdežto pro žáky třetích ročníků s hodnotou 31,82 % je přijetí nové role mnohem náročnější. Toto zjištění je opravdu zajímavé, jelikož jsme předpokládali, že žáci žijící prvním rokem v DM budou svou novou roli zvládat převážně hůř než žáci vyšších ročníků, u kterých byl předpoklad, že se již dokázali jistým způsobem osamostatnit a řešit jisté situace bez pomoci svých blízkých. Dle Vágnerové (2012) se v období dospívání rozvíjí i rodová identita, kdy si každý jedinec začíná uvědomovat význam pro společnost a pohlavní dozrávání. V rámci společnosti existují jisté role, kterým se muži i ženy přizpůsobují. Dospívající si začínají v tomto období uvědomovat rozdíly v sebepojetí a pokouší se i sjednotit. Dle Macka (2003) se odlišnost rodové role projevuje i změnou chování k primární sociální skupině, kterou je rodina.

Výsledky, odpovídající na tvrzení, jestli se žákům po nástupu či během pobytu v DM změnil vztahy s přáteli z jejich místa bydliště, jsme porovnávali se žáky, kteří jsou ubytovaní v DM prvním rokem a žáky žijícími v DM již čtvrtým rokem. U žáků prvních ročníků, kteří zaznamenali jisté zhoršení vztahů, je celkem podíl 23,28 %, kdežto u žáků čtvrtých ročníků podíl činí 27,59 %. U žáků čtvrtých ročníků se vztahy s jejich přáteli z místa bydliště mírně zhoršily. Tato skutečnost odloučení od přátel v místě bydliště může být pro jedince významným zdrojem zátěže. Fakt, že tato skutečnost je výrazně náročnější pro žáky čtvrtých ročníků, může být způsobena i tím, že většina jedinců může v tomto ročníku dále uvažovat o své budoucnosti a v této chvíli by se rádi i obrátili na své přátele o pomoc, kteří se nacházejí ve stejné situaci či tuto situaci již spolu v minulosti řešili, a to před nástupem na střední či odbornou školu. Zůstává poté otázka, zda tento problém, vyplývající ze zhoršování vztahů se svými přáteli z místa bydliště, je v DM řešitelný. Získané hodnoty u žáků vyšších ročníků můžeme porovnat i s teorií od autorů Langmeiera a Krejčířové (2006). Tito autoři definovali období adolescence i jako období, kdy dochází ke změně emočního vývoje. Touto změnou

dochází k uvolnění přílišné vazby s rodiči a dítěte, ale současně dochází k navazování nových vztahů s vrstevníky obojího pohlaví.

Pozitivním zjištěním byla i skutečnost, že jakmile nastane problémová situace v rodinném prostředí, tak všichni žáci od prvních až čtvrtých ročníků řeší daný problém s rodiči či blízkými. Dle autora Řezáče (1998) se u dospívající mládeže objevují situace či překážky, jenž během realizace svých cílů musí překonávat. Tyto překážky vyžadují okamžité rozhodování, řešení problémových situací a vhodnou volbu strategií. Zajímavým výsledkem je i ta skutečnost, že by se žáci čtvrtých ročníků s pomocí s řešením problémové situace, vzniklé v rodinném kruhu, neobrátili na svého vychovatele či vychovatelku vůbec. Malý podíl těchto žáků (3,45 %) by se raději s pomocí obrátilo na kantora ve škole.

Důležitou roli hraje i komunikace s rodiči během týdne, kdy se žáci nacházejí v DM. Položky, zjišťující, jak často a kterými prostředky žáci komunikují, měli v každé odpovědi své zastoupení. U žáků prvních a třetích ročníků probíhá komunikace 2x týdně, kdežto u žáků druhých či čtvrtých ročníků pouze 1x týdně. U všech ročníků probíhá komunikace nejčastěji prostřednictvím mobilních telefonů. Celkem 1/3 respondentů označila i možnost, že s rodiči nekomunikují během týdne vůbec. Tyto výsledky potvrdily i teorii Krause (2006), kdy se jedinec v období adolescence musí potýkat s řadou problémů a mezi typické patří i problémy s životem v rodině. Především se jedná o konflikty s rodiči, jenž vyplývají z touhy dospívajícího jedince po nezávislosti a snahy se osamostatnit. Dospívající se snaží o co nejmožnější snížení míry rodičovské kontroly. Řada dospívajících na druhou stranu trpí i nezájmem ze strany rodičů či nedostatkem respektu k jejich názorům. Ve většině případů ale tyto změny markantně neovlivní emoční vazbu mezi dospívajícími a rodiči.

Překvapující byly také výsledky z **oblasti DM**. Žáci zde měli možnost uvést jejich spokojenost s aktuálním stavem DM, ve kterém se nacházejí. Na základě získaných výsledků od respondentů se zjistilo, že žáci středních škol nejsou převážně spokojeni ( $M = 2,48$ ;  $SD = 1,03$ ). Respondenti měli možnost se otevřeně vyjádřit k položce – „*Co bys změnil/a ve tvém DM?*“ a nejčastěji napsali tyto odpovědi: Wi-fi připojení, doplnění knihovny, pohodlnější nábytek či větší výběr zájmových kroužků/aktivit. Celkem 11 % žáků prvních ročníků by uvítalo lepší možnosti vzdělávání v prostorách DM.

Zajímavým zjištěním je skutečnost, že žáci, kteří žijí v prostorách DM již více let, nejezdí do DM rádi. Celkem 31,82 % žáků třetích ročníků a u žáků čtvrtých ročníků hodnota činí 34,48 %. U žáků žijících v DM již čtvrtým rokem je i jistý podíl žáků, kteří jezdí do DM

rádi (37,93 %). Důvody těchto výsledků mohou být různé. Dle autorů Pedagogického slovníku, kteří definují, že prožívání těchto situací je pro každého jedince individuální a subjektivní. Pro každého jedince mohou být důvody vnímány odlišně. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995) Může to například souviset i se vztahy s vychovateli/spolubydlicími či celkovou atmosférou v DM. Nebo to může být také způsobeno vybavením domova, kdy většina respondentů odpověděla, že by na DM uvítali převážně modernizaci vybavení. Dobrým zjištěním je, že na položku – „*atmosféra v DM je příjemná*“ odpovídali respondenti převážně pozitivně ( $M = 2,26$ ;  $SD = 0,91$ ). Celkem 52,05 % žáků, žijící na DM prvním rokem, označili odpověď spíše souhlasím. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že žáci žijící v prostorách DM třetím rokem, označili nejčastěji odpověď spíše nesouhlasím (34,85 %). Dalo by se předpokládat, že by i žáci vyšších ročníků, žijící v DM, mohli označit také položku spíše nesouhlasím, ale není tomu tak. Žáci čtvrtých ročníků s tvrzením převážně souhlasí (58,62 %). Tvrzení, že žáci nejezdí do DM kvůli nepříjemné atmosféře v prostorách DM, bylo tedy vyvráceno.

Prostřednictvím získaných výsledků jsme zjistili, že většina respondentů ( $M = 2,51$ ;  $SD = 1,17$ ) není seznámena s pravidly DM či nejsou schopni si zvyknout na jejich plynulé dodržování. Prostředí DM se dle získaných výsledků projevilo jako více zátěžové, především díky nutnosti dodržovat řád DM, režim dne či pravidla, se kterými respondenti nejsou tolik obeznámeni či ztotožněni. Výsledky také ukazují fakt, že by měli vychovatelé své žáky o jistých pravidlech či povinnostech více informovat. Tato oblast odpovídá teoretickým poznatkům od autorů Pávkové (2002) nebo Malacha (2010). Viz podkapitola 1.3.1 Vnitřní řád DM.

Zajímavým zjištěním je i ta skutečnost, že jakmile nastane jistý problém přímo v prostorách DM, pouze žáci ubytovaní v DM prvním rokem by se s pomocí či řešením dané problémové situace obrátili prvotně přímo na vychovatele. Skoro všechny ročníky by daný problém řešily se svými vrstevníky. Překvapivým zjištěním je i ta skutečnost, že žáci žijící v DM třetím rokem by danou situaci prvotně řešili prostřednictvím vlastních sil, bez pomoci kohokoli jiného. Z uvedených výsledků vyplývá, že žáci mají tendenci se svěřovat svým vrstevníkům. Tato možnost může vysvětlovat i menší ochotu se svěřovat vychovateli s daným problémem.

Pozitivním zjištěním jsou odpovědi na položky **z oblasti vztahů žáka s vychovateli**. Na tvrzení, zda jsou vychovatelé v DM přátelští, respondenti označili převážně možnost spíše souhlasím ( $M = 1,96$ ;  $SD = 0,82$ ). Z hodnot  $M = 3,07$ ;  $SD = 1,10$  vyplývá, že žáci ubytovaní v prostorách DM odpovídali na otázku, zda se svého vychovatele či své vychovatelky bojí,

spíše nesouhlasím. Žáci ubytovaní v prostorách DM by se neměli svých vychovatelů bát, ale měli by s nimi mít i přátelský vztah. Dle Pávkové (2008) patří mezi primární úkoly vychovatele plnit funkci pedagoga, rodiče, rádce i staršího kamaráda. Vychovatel by měl být schopen žákům naslouchat, snažit se jim porozumět, pomoci, respektovat silné, či slabé stránky a podporovat je v hledání vlastní identity a plnění životních cílů. (Langmeier a Krejčířová, 2006) Velmi dobrým zjištěním je i skutečnost, že vychovatelé v DM žáky podporují, respektují, jsou schopni je vyslechnout a třeba jim i pomoci ( $M = 2,15$ ;  $SD = 1,00$ ).

Pozitivním zjištěním je, že si většina respondentů na DM našla i svého **blízkého kamaráda či kamarádku**, se kterým/kterou se vzájemně respektují a dokáží se sjednotit v jistých rozhodnutích či situacích ( $M = 1,9,1$ ;  $SD = 0,91$ ). Zjištěné výsledky odpovídají i teoretické části. Dle Krejčové (2011) je velmi důležité být součástí vrstevnické skupiny, budovat si vazby s přáteli či nalézat nová přátelství. Jakmile se jedinec začlení do jisté vrstevnické skupiny a nalezne nové přátele, tak mu to umožní se nově adaptovat na nově vznikající životní podmínky či úkoly. Vrstevnická skupina přináší jedinci i vzájemnou podporu. Zajímavým zjištěním u žáků, kteří jsou v DM prvním rokem, je i ta skutečnost, že jakmile se objeví jistý problém se svými spolubydlíci či přáteli, tak se jistý podíl respondentů (39,73 %) obrátí s pomocí či s konzultací na svého vychovatele či vychovatelku. Dle výsledků šetření vyplývá, že prvotně se respondenti všech ročníků snaží daný problém vyřešit přímo s danou osobou či pomocí vlastních sil.

Významným mezníkem v dospívajícím období je získání profesního statusu jedince. V této fázi života dochází k prvnímu rozhodnutí o vzdělání či kariéře na konci základní školy či po ukončení střední školy. Součástí tohoto rozhodnutí jsou i studijní výsledky, zájmy či rodina, která má značný vliv na dospívajícího jedince. (Havlík a Kořa, 2002) Na tvrzení, zda jsou respondenti spokojeni s výběrem své školy či oboru, označili převážně tvrzení spíše souhlasím ( $M = 2,38$ ;  $SD = 1,09$ ). Dobrým zjištěním je skutečnost, že žáci mají v prostorách DM dostatek času, klidu i osoby, kteří jim dokáží pomoci s učivem či následnou přípravou do školy ( $M = 2,05$ ;  $SD = 1,04$ ). Z výsledků respondentů vyplývá i fakt, že spolubydlíci se vzájemně respektují, neruší se během doby určené ke studiu a dokáží si vzájemně i pomoci. Překvapující odpovědí je ovšem skutečnost, že většina respondentů označila možnost spíše souhlasím ( $M = 2,44$ ;  $SD = 1,13$ ) na tvrzení, že kdyby byli doma, měli by **na učení či přípravu do školy** více času než v prostorách DM. Na tuto položku měli respondenti možnost i odpovědi další položkou v dotazníku, která se zaměřovala převážně na činnost, která jedincům zabere nejvíce času po škole. Všechny ročníky se shodly na nejčastější odpovědi, a tou

je čas strávený s přáteli. Zajímavým zjištěním bylo, že žákům druhých ročníků nejvíce času zabere čas strávený s přáteli a následně i učení. Tato možnost by odpovídala i výše zmíněnému tvrzení, proč by žáci měli doma více času na přípravu do školy než v DM. Prostory DM poskytují řadu možností, jak spolu ubytovaní mohou komunikovat a trávit společný čas. Pozitivním zjištěním je skutečnost, že jakmile nastane jistá problémová situace přímo ve škole, tak se většina respondentů prvních ročníků (64,38 %) obrátí na pomoc přímo na kantora. Většina respondentů by se primárně obrátila s pomocí na své přátele. Pozitivním zjištěním je fakt, že by se žáci všech ročníků většinou obrátili s pomocí převážně na určitou osobu a nenechali by problém jen tak zmizet či ho nechali být. S výjimkou žáků třetích ročníků, jelikož ti by problém primárně řešili prostřednictvím vlastních sil (78,79 %).

Šetření, které proběhlo, nelze kvůli dostupnému výběru respondentů aplikovat na celou populaci. Na základě tohoto důvodu bychom doporučili použít obdobný výzkum na širším výzkumném vzorku. Zjištěné výsledky značí jistou prožitou zkušenost žáků, kteří si prošli přechodem z domácího prostředí do prostředí DM. Při samotném působení na žáky hraje důležitou roli osobnost vychovatele, plní částečně funkci za oba rodiče zároveň. Dle získaných výsledků je zjevné, že žáci kladou velký důraz na skupinový život či na potřebu navazovat vztahy s vrstevníky. Prostory DM jim k tomu dostatečně napomáhají. Jak v rodinném prostředí, tak i v prostředí DM se objevují jisté nepříjemné situace, se kterými si žáci musí poradit. V DM se může jednat o různé problémy ve školním prostředí, v samotném prostředí DM či problémy s vrstevníky. V tomto případě vždy může být nápomocen i vychovatel či vychovatelka. Všichni žáci ubytovaní v DM zaznamenali dobrou komunikaci či dobré vztahy s vychovateli. Vychovatelé žákům napomáhají překonávat obtížné období, přispívají i k samotnému formování osobnosti či vytvářejí žákům životní hodnoty. Šetření shrnuje i oblasti, ovlivňující žáky během pobytu v domově mládeže. Velkou roli hrají přátelé, rodina, vychovatelé a jejich celkové přístupy k žákům a také prostředí, jež svým klimatem či atmosférou dotváří obraz zařízení. Kompletní adaptaci žáků výrazně ovlivňuje vybavenost z rodiny či zvládání samostatnosti každého jedince.

Výsledky této bakalářské práce by mohly pomoci vychovatelům v DM lépe porozumět žákům v prostorách DM v období dospívání. Získané poznatky prostřednictvím tohoto šetření by mohli využít aktéři DM k zefektivnění práce se svými žáky v konkrétních domovech mládeže, jež se podíleli na samotné realizaci šetření. S těmito zjištěnými výsledky by mohl nadále pracovat i psycholog, nacházející se v DM, přestože je to v dnešní době velmi

ojedinělé. Zjištěné výsledky mohou zužitkovat i pedagogové volného času během působení na žáky. Tyto výsledky by mohly napomoci i nově přicházejícím studentům do domovů mládeže, jako stručný návod či povzbuzení.



## ZÁVĚR

Bakalářská práce s názvem: Život žáků středních škol v domově mládeže se zabývala primárně žáky v prostředí DM. Na základě stanoveného výzkumného problému bylo hlavním cílem této práce prozkoumat prostředí domova mládeže, zátěže, se kterými se žáci potýkají, ale také zvládnutí nové role žáků středních škol. Také odkrýt a zmapovat názory, postoje či pocity žáků žijících v DM. Výzkumné šetření bylo realizováno metodou kvantitativního výzkumu, kdy jsme prostřednictvím dotazníkového šetření sbírali data od respondentů žijící v DM. V této práci došlo k dosažení všech stanovených cílů a také k vymezení teoretických východisek či pojmů souvisejících s danou problematikou.

Jelikož je tato oblast i věková kategorie často opomíjená, chtěli jsme nahlédnout do světa dnešní dospívající mládeže a zjistit, jak se vyrovnávají s prostředím DM. Domovy mládeže žákům nahrazuje z části i jejich domov, proto je harmonické fungování školských zařízení (v tomto případě se jedná o domovy mládeže) důležité jak pro žáky samotné, tak i pro vychovatele. Je velmi důležité, abychom realisticky chápali mentalitu dnešních žáků. Soustřeďují se na přítomnost a žijí pro svou budoucnost. Chtějí si za daných okolností co nejvíce dopřát a považují generaci svých rodičů za zastaralou. Je dobré si i uvědomit, že si touto vzrušující vývojovou fází procházeli všichni. „Kázat“ či promlouvat žákům o jejich povinnostech je většinou neproduktivní. Mnohem účinnějším přístupem je projekce dnešní doby, kdy mají nejrůznější možnosti, zejména příležitost sami rozhodnout o svém nynějším i budoucím životním stylu. Je ovšem stejně důležité jim vštípit, že za svá rozhodnutí musí přijmout zodpovědnost, již nelze odloučit od osobní svobody.

Mnoho adolescentů v dnešní západní společnosti se domnívá, že bázi pro nějaké morální rozhodnutí mohou hledat jen u sebe samých. Pokud se obracejí k druhým lidem, často jde o výsledek tzv. morálního diskurzu, tj. aktuální komunikaci a vyjednávání v konkrétních situacích a za zcela konkrétních podmínek. To na jedné straně posiluje pocit hodnoty a důležitost vlastního já, na druhé straně to ovšem zvyšuje pochybnosti o důvěře k druhým lidem, o stabilitě světa či o jistotě vlastního života a jeho smyslu.

Z etického hlediska musí dnes být kladen důraz na vyrovnané životní zaměření. Skutečná životní vyrovnanost je integrující i mnohostranná. Vychází z principu svobodného rozhodování a vytváří v člověku kladný postoj a přátelský vztah k druhým. Stimulovat dnešní mládež k osobní nezávislosti a k vědomí zodpovědnosti je dle našeho názoru základním posláním všech pedagogů, ale i vychovatelů. Na první pohled se tento úkol zdá

být jednoduchý a ucelený, ale jeho uskutečňování vyžaduje vysoký stupeň pedagogické kompetence, lidské trpělivosti a optimismu. Vnitřní poctivost, pochopení, důvěra a respekt jsou pro žáky vlastnostmi, jež charakterizují dobré vychovatele či pedagogy.

V této práci jsme se snažili odhalit možné souvislosti a získat nové poznatky zaměřující se na oblast středoškolských žáků v domovech mládeže. Práce se zabývala v různých podobách tím, jak pomoci mladým lidem – adolescentům. Výsledky této práce mohou sloužit vychovatelům v domovech mládeže jako jistý informační materiál, aby se jim se žáky mohlo pracovat lépe. Tato práce může pomoci také psychologům, nacházejícím se v prostorách DM, pedagogům volného času či žákům, přicházejícím do domovů mládeže, jako stručný návod či povzbuzení. Pokud se tímto podaří pomoci alespoň jednomu člověku, nebyla tato práce marná. Smysl svého života vidím v bezprostřední lidské službě.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARNETT, Jeffrey Jensen, 2009. *Adolescence and emerging adulthood: a cultural approach*. 3rd ed. Upper Saddle River: Prentice Hall, 558 s. ISBN 978-0-13-505258-7.
- [2] BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír, 1992. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava: Amosium servis, 303 s. ISBN 80-85498-18-9.
- [3] ERIKSON, Erik H., 1971. *Identity: youth and crisis*. 1st. publ. London: Faber and Faber, 361 s. ISBN 0-571-09715-4.
- [4] GRECMANOVÁ, Helena, 2008. *Klima školy*. Olomouc: Hanex. Edukace (Hanex), 209 s. ISBN 978-80-7409-010-3.
- [5] GRECMANOVÁ, Helena et al., 2003. *Obecná pedagogika II*. Vyd. 2. Olomouc: Hanex, 192 s. ISBN 80-85783-24-X.
- [6] HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 174 s. ISBN 80-717-8635-7.
- [7] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [8] HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
- [9] CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada), 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3.
- [10] JEDLIČKA, Richard, 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět sociálními obtížím*. Praha: Grada. Psyché (Grada), 280 s. ISBN 978-80-271-0096-5.
- [11] KEBZA, Vladimír, 1997. *Zvládání stresu*. Praha: Státní zdravotní ústav. Poradny zdravého životního stylu, 31 s. ISBN 80-707-1042-X.
- [12] KRAUS, Blahoslav, 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 156 s. ISBN 80-731-5125-1.
- [13] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [14] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

- [15] KREJČOVÁ, Lenka, 2011. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada), 232 s. ISBN 978-80-247-3474-3.
- [16] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2003. *Psychologie zdraví*. Vyd. 2. Praha: Portál, 279 s. ISBN 80-717-8774-4.
- [17] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada), 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- [18] MACEK, Petr, 1999. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 207 s. ISBN 80-717-8348-X.
- [19] MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
- [20] MALACH, Josef, 2010. *Teorie metodiky výchovy*. Vyd. 2., upr. a dopl. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 248 s. ISBN 978-80-86723-93-8.
- [21] NĚMEC, Jiří, 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 119 s. ISBN 80-731-5012-3.
- [22] PAULÍK, Karel, 2017. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada), 362 s. ISBN 978-802-4756-462.
- [23] PÁVKOVÁ, Jiřina, 2002. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
- [24] PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
- [25] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 1998. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 328 s. ISBN 80-717-8252-1.
- [26] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.
- [27] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [28] ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury, 268 s. ISBN 80-859-3148-6.
- [29] VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

- [30] WRÓBEL, Alina, 2008. *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda*. Praha: Grada, 199 s. ISBN 978-80-247-2337-2.

### Internetové zdroje

- [1] ČESKO, 2004a. Zákon č. 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>
- [2] ČESKO, 2004b. Zákon č. 563/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich-1>
- [3] ČESKO, 2005. Vyhláška č. 108/2005 Sb. ze dne 22. února 2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaskey-ke-skolskemu-zakonu>

**SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

|               |   |
|---------------|---|
| %             | Procento  |
| Apod.         | A podobně   |
| DM            | Domov mládeže   |
| M             | Mean = průměr   |
| MŠMT          | Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy  |
| Např.         | Například   |
| S.            | Strana  |
| Sb.           | Sbírky  |
| SD            | Směrodatná odchylka   |
| Školský zákon | Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). |
| Tj.           | To je   |
| Tzv.          | Takzvaně  |
| VO            | Výzkumná otázka   |

**SEZNAM GRAFŮ**

|  |           |
|--|-----------|
| <i>Graf 1: Přijetí své nové role – dělení dle pohlaví (vlastní zpracování, 2020) .....</i>               | <i>40</i> |
| <i>Graf 2: Přijetí své nové role – dělení dle délky pobytu v DM (vlastní zpracování, 2020)<br/>.....</i> | <i>41</i> |
| <i>Graf 4: Problémová situace v rodině – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020) .....</i>                | <i>43</i> |
| <i>Graf 5: Položka číslo 5.10. – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020) .....</i>                        | <i>45</i> |
| <i>Graf 6: Problémová situace v DM – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020) .....</i>                    | <i>46</i> |
| <i>Graf 7: Problémová situace s vrstevníky – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020).</i>                 | <i>47</i> |
| <i>Graf 8: Problémová situace ve škole – vyhodnocení (vlastní zpracování, 2020).....</i>                 | <i>49</i> |

**SEZNAM TABULEK**

|   |           |
|---|-----------|
| <i>Tabulka 1: Výzkumný soubor (vlastní zpracování, 2020).....</i>                         | <i>38</i> |
| <i>Tabulka 2: Počet respondentů dle jednotlivých ročníků (vlastní zpracování, 2020) .</i> | <i>38</i> |
| <i>Tabulka 3: Vztahy s přáteli – 1. a 4. ročník (vlastní zpracování, 2020).....</i>       | <i>42</i> |
| <i>Tabulka 4: Vztahy s rodinou – 1. a 4. ročník (vlastní zpracování, 2020).....</i>       | <i>42</i> |



## SEZNAM PŘÍLOH

**Příloha P I:** Dotazník

# PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

## Dotazník pro žáky středních škol v domově mládeže

Milá studentko/ Milý studente,

jmenuji se Sabrina Fröhlichová a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Ráda bych tě poprosila o vyplnění mého dotazníku, který bude doplňovat mou bakalářskou práci na téma Život žáků středních škol v domově mládeže.

Když se řekne domov mládeže, vybaví se ti určitě prostředí, které dobře znáš. Tvé informace nebo zážitky jsou velmi cenné a mohou pomoci tobě, tvým kamarádům, vychovatelům, ale i dalším studentům.

Zamysli se prosím nad následujícími tvrzeními, související s tvým DM (domov mládeže). Odpovídej čistě dle tvého názoru, podle toho, jak danou situaci vnímáš ty a zvaž, do jaké míry s jednotlivými tvrzeními souhlasíš.

Vyplň prosím všechna prázdná pole. Dotazník je zcela anonymní a veškeré informace budou použity pouze k vypracování mé práce.

Předem ti děkuji za ochotu a tvůj čas.

1. Pohlaví

a, žena

b, muž

2. Věk .....

3. Do kterého ročníku chodíš?

a, 1. ročník

b, 2. ročník

c, 3. ročník

d, 4. ročník

4. Jak dlouho už jsi v DM (domově mládeže)?

a, 1 rok

b, 2 roky

c, 3 roky

d, 4 roky

5. Zamysli se nad konkrétními tvrzeními a dle svého uvážení následně jednu možnost zakroužkuj

Význam číselných symbolů: **1 – souhlasím, 2 – spíše souhlasím, 3 – spíše ne, 4 – nesouhlasím**

|    |   |   |   |   |   |
|----|---|---|---|---|---|
| 01 | S matkou mám dobré vztahy   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 02 | S otcem mám dobré vztahy  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 03 | V posledních pár měsících se u nás v rodině stala změna, kterou vnímám negativně  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 04 | Odchod na DM negativně ovlivnil mé vztahy s rodinou                               | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 05 | Odchod na DM negativně ovlivnil mé vztahy s kamarády/kamarádkami v místě bydliště | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 06 | S výběrem školy a oboru jsem spokojen/á   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 07 | Jsem spokojen/á se svými výsledky ve škole  | 1 | 2 | 3 | 4 |

|    |   |   |   |   |   |
|----|---|---|---|---|---|
| 08 | Trápí mě vztahy ve třídě  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 09 | Trápí mě vztahy v DM  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10 | Jezdím do DM rád/ráda   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11 | Atmosféra v DM je příjemná  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12 | Vychovatelé jsou přátelští  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13 | Rodiče mě většinou podporují v tom, co dělám ve škole i o volném čase na DM         | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14 | Chybí mi rodina přes týden, kdy jsem v DM   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15 | Budova DM a její prostory jsou v dobrém stavu                                       | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16 | Jsem spokojen/a s vybavením DM  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 17 | Bydlí se mi dobře v prostorách DM   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 18 | Společné prostory jsou čisté, příjemné  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 19 | Společné prostory navštěvuji často  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 20 | Stav hygienických zařízení (WC, koupelna) je vyhovující                             | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 21 | Vyhovuje mi prostor k ukládání vlastních věcí na DM                                 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 22 | Mám dostatek volného času v DM  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 23 | Když se u mě objeví problém, dokážou mi ostatní spolužáci pomoci                    | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 24 | Když se u mě objeví problém, dokážou mi vychovatelé pomoci                          | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 25 | Když se u mě objeví problém, první kontaktuji rodiče                                | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 26 | Vychovatelé nadržují některým spolužákům  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 27 | U vychovatelů můžu hledat pomoc a podporu při řešení studijních i osobních problémů | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 28 | Vychovatelé podporují naši samostatnost   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 29 | Vychovatelé jsou otevření našim názorům   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 30 | K mému kmenovému vychovateli mám kladný vztah                                       | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 31 | Vychovatelé nám jasně a srozumitelně říkají, co od nás očekávají                    | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 32 | To, co vychovatelé slíbí, taky dodrží   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 33 | Pokud potřebuji, vychovatelé mi pomůžou s učením                                    | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 34 | Vychovatelé se nás snaží lépe poznat  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 35 | Vychovatelé nás respektují  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 36 | Bojím se některých vychovatelů  | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 37 | Zapojuji se rád/a do aktivit či různých akcí pořádaných vychovateli                 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 38 | Vím, jaké tresty mě čekají při nedodržení stanovených pravidel DM                   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 39 | Dodržování pravidel na DM je pro mě problém   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 40 | Se spolubydlíci/m/mi se dokážeme sjednotit v důležitých rozhodnutích                | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 41 | Mezi spolubydlíci/m/mi cítím spíše rivalitu než přátelství                          | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 42 | Na DM mám kamarádku/kamaráda, které/mu se můžu s čímkoliv svěřit                    | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 43 | Se spolubydlíci/m/mi se vzájemně respektujeme                                       | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 44 | Na spolužáky se můžu spolehnout   | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 45 | Mám dostatek času se věnovat učivu a připravovat se do školy                        | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 46 | Kdybych byl/a doma měl/a bych na učení a přípravu do školy více času                | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 47 | Vychovatelé dělají vše proto, abychom se mohli v klidu učit                         | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 48 | Pokud se potřebuji učit, spolubydlíci mě neruší                                     | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 49 | Se spolužáky si vzájemně pomáháme se studijními problémy                            | 1 | 2 | 3 | 4 |

|    |   |   |   |   |   |
|----|---|---|---|---|---|
| 50 | Jsou zde žáci, kteří vyvolávají konflikty a znepríjemňují pobyt na DM | 1 | 2 | 3 | 4 |
|----|---|---|---|---|---|

6. Jak často komunikuješ s rodiči přes týden, když jsi na DM?

- a, 1 x týdně
- b, 2x týdně
- c, 3-4x týdně
- d, každý den
- e, nekomunikuji s nimi

7. Jaké moderní zařízení používáš při kontaktu s rodiči?

- a, mobil
- b, počítač, notebook, tablet
- c, nekomunikuji s nimi

8. Nejvíce času po škole mi zabere/ou:

- a, učení
- b, kroužky
- c, hraní na PC
- d, čas strávený s přáteli

9. Co bys změnil/a ve tvém DM?

- a, více možností na relaxaci a trávení volného času
- b, zvýšení vzdělávání
- c, moderní vybavení domova
- d, něco jiného: \_\_\_\_\_

10. Vzpomeň si na situaci, kdy jsi měl/a problém a pokus se v tabulce vybrat způsob, jak bys na daný problém reagoval/a.

10.1. Když se stane problém ve škole, tak

|   |     |    |
|---|-----|----|
| se obrátím na rodiče, kteří mi pomůžou                  | ANO | NE |
| obráťím se na kamarády                                  | ANO | NE |
| promluvím s vychovatelem na DM                          | ANO | NE |
| promluvím s učitelem ve škole                           | ANO | NE |
| najdu si nějakou aktivitu, u které se odreaguji         | ANO | NE |
| neříkám to nikomu, nechci, aby věděli o mých problémech | ANO | NE |
| vyřeším si ho sám/sama                                  | ANO | NE |
| snažím se na problém zapomenout                         | ANO | NE |

10.2. Když nastane problém v domově mládeže, tak

|   |     |    |
|---|-----|----|
| se obrátím na rodiče, kteří mi pomůžou                  | ANO | NE |
| obráťím se na spolubydlící nebo kamarády v DM           | ANO | NE |
| promluvím s vychovatelem na DM                          | ANO | NE |
| promluvím s učitelem ve škole                           | ANO | NE |
| najdu si nějakou aktivitu, u které se odreaguji         | ANO | NE |
| neříkám to nikomu, nechci, aby věděli o mých problémech | ANO | NE |
| vyřeším si ho sám/sama                                  | ANO | NE |
| snažím se na problém zapomenout                         | ANO | NE |

10.3. Když nastane problém v rodině, tak

|   |     |    |
|---|-----|----|
| se obrátím na rodinu a řešíme problém společně          | ANO | NE |
| obráťím se na kamarády                                  | ANO | NE |
| promluvíím s vychovatelem na DM                         | ANO | NE |
| promluvíím s učitelem ve škole                          | ANO | NE |
| najdu si nějakou aktivitu, u které se odreaguji         | ANO | NE |
| neříkám to nikomu, nechci, aby věděli o mých problémech | ANO | NE |
| vyřeším si ho sám/sama                                  | ANO | NE |
| snažím se na problém zapomenout                         | ANO | NE |

10.4. Když mám problém s vrstevníky, se spolubydlícími nebo kamarády, tak

|   |     |    |
|---|-----|----|
| se obrátím na rodiče, kteří mi pomůžou                  | ANO | NE |
| obráťím se na jiné kamarády                             | ANO | NE |
| promluvíím s vychovatelem na DM                         | ANO | NE |
| promluvíím s učitelem ve škole                          | ANO | NE |
| najdu si nějakou aktivitu, u které se odreaguji         | ANO | NE |
| neříkám to nikomu, nechci, aby věděli o mých problémech | ANO | NE |
| vyřeším si ho sám/sama                                  | ANO | NE |
| snažím se na problém zapomenout                         | ANO | NE |